

MADENCİNİN ACISINA BAKMAK: ULUSAL BASINDA SOMA MADEN “FACİA”SININ HABERLEŞTİRİLMESİ*

Yrd. Doç. Dr. Hatice Çoban Keneş

Tunceli Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Dr. İnan Özdemir Taştan

Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

• • •

Öz

Bu çalışmada, Türkiye’de ana akım ulusal basının Soma Maden “faciası”nı nasıl haberleştirdiği incelenmiştir. Çalışma kapsamında dönemin en çok satan beş ulusal gazetesinde (*Zaman, Posta, Hürriyet, Sözcü, Sabah*) “facia”nın yaşandığı günün ardından bir hafta boyunca (14-21 Mayıs 2014) olaylarla ilgili haberler taranmıştır. Haberler öncelikle niteliksel içerik analiziyle temalarına ayrıştırılarak incelenmiş daha sonra haberlerde öne çıkan söylemsel stratejilere odaklanılmıştır. Çalışmada farklı politik konumlanmış ve yayıncılık anlayışlarına rağmen, ulusal basının maden “faciası”nı meselenin toplumsal, ekonomik ve politik arka planını görmezden gelerek haberleştirdiği ve bunu *genelleştirme, dramatikleştirme ve kişiselleştirme* söylemsel stratejileri aracılığıyla yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Basın madencilerin ve yakınlarının acılarını genelleştirerek yaşananlardan ulusal bir yas anlatısı kurmuş; madencilerin ve yakınlarının acılarını merkeze alarak konuyu dramatikleştirmiş ve facianın sorumluluğunu yapısal ilişkiler yerine kişilere yüklemiştir. Böylelikle basın “facia”yı yapısal bir yanlılıkla ve sınıf körlüğü içerisinde ele almıştır.

Anahtar Sözcükler: Soma Maden “Faciası”, Basın, Yapısal Yanlılık, Sınıf Körlüğü, Söylemsel Stratejiler

Regarding the Pain of Miners: Representation of Soma “Disaster” in Press in Turkey

Abstract

This article analyzes the discursive representation of 2014 Soma coal mine “disaster” in the most circulated five national newspapers (*Zaman, Posta, Hürriyet, Sözcü, Sabah*) in Turkey. As part of the analysis the newspapers were searched for a one-week period after the disaster (14-21 May 2014) and a total of 1169 news were found. The news were first analyzed with content analysis to depict the main topics of the coverage. In the second phase, the news were analyzed for their main discursive strategies. The results indicate that, despite their different political and editorial preferences, the newspapers overlooked the social, economic and political background of disaster by using three main discursive strategies: *Generalization, dramatization and personalization*. More specifically the press constructed a national mourning story from the pain of miners’, dramatized the issue with focusing on the tragic stories about miners lives, deaths and heroisms and blamed the particular individuals for the causes of the mine, so that, the press covered the disaster with a class biased perspective.

Keywords: Soma Coal Mine “Disaster”, Press Coverage, Structural Bias, Class Bias, Discursive Strategies

* Makale geliş tarihi: 20.02.2016
Makale kabul tarihi: 17.03.2016

Madencinin Acısına Bakmak: Ulusal Basında Soma Maden “Facia”sının Haberleştirilmesi

Giriş

13 Mayıs 2014'te Manisa'nın Soma ilçesinde Soma Kömür İşletmeleri A.Ş.'nin çalıştırdığı kömür madeninde çıkan yangında 301 madenci hayatını kaybetti. Bu olay Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en çok can kaybıyla sonuçlanan iş cinayeti olarak kayıtlara geçti.¹ Yaşananların bir iş cinayetinin de ötesine geçerek, “organize bir işçi katliamı”na dönüştüğü ileri sürüldü (Çelik, 2014). Katliamın ardından çok sayıda madenciye ulaşılabilmesi ve arama kurtarma çalışmalarının günler sürmesi, olayın medyada canlı bir gündem olarak varlığını güçlendirdi. Öyle ki iktidardaki ve muhalefetteki politik aktörlerin katliam üzerine girdiği keskin tartışmalar, sorumluların tespiti, olayın nedenleri, arama kurtarma çalışmaları, yetkililerin açıklamaları ve ölen madencilerin ailelerinin acıları ile bir hafta boyunca medyanın temel gündemi Soma oldu. Bu çalışmada, Türkiye’de ana akım ulusal basının Soma’daki işçi katliamını nasıl haberleştirdiği incelenmiştir. Çalışmanın temel iddiası farklı yayıncılık anlayışları ve politik yönelimlere sahip olsa da, anaakım ulusal basının yaşananları yapısal bir yanlılık içerisinde, “facia”nın sınıf çıkarlarıyla olan bağını yok sayarak haberleştirdiğidir.

Yapısal yanlılık kavramını kullanan eleştirel medya çalışmaları, liberal çoğulcu yaklaşımların ve profesyonel ideolojinin haber, haber üretim süreçleri ve haberciliğin siyasal konumuna ilişkin varsayımlarına karşı çıkar (Hackett, 1998). Liberal-çoğulcu yaklaşım medyayı devlet otoritesinin kullanılmasındaki kötü uygulamaları açığa çıkaran bir “kamu gözcüsü”; halkın temsilciliğini

1 Düşük güvenlik seviyesi sebebiyle maden kazalarının yoğun olduğu Türkiye’de kömür sektöründe, 1991-2008 döneminde iş kazaları ve meslek hastalığı nedeniyle toplam 2554 kişi hayatını kaybederken, sürekli iş göremez hale gelenlerin sayısı ise 13087’ye ulaşmıştır (Arslanhan ve Cünedioğlu 2010: 3). Madenlerde yaşanan tüm iş kazalarının yaklaşık olarak %85-90’ı kömür madenciliğinde (Linyit ve taş kömürü birlikte) meydana gelmektedir. 2003 yılında 6.401 maden kazasının 5.647’sinin, 2004 yılında 6.372 kazanın 5.481’i ve 2005 yılında ise 6.879 kazanın, 6.011’in kömür üretimi sırasında ve büyük çoğunlukla da yer altı işletmelerinde meydana gelmiştir. Aynı yıllarda sırayla 53, 38 ve 77 madenci kömür ocaklarında meydana gelen grizu patlaması, göçük, yangın, gaz zehirlenmesi ve benzeri nedenlerle hayatını kaybetmiştir (Doğan, 2012: 9).

yapan “dördüncü güç” ve kamusal aklı ileriye götürmek ve toplumun kendi geleceğini ortaklaşa belirlemeye olanak tanımak için gereken bilgilendirme ve halkı aydınlatma göreviyle yükümlü bir kurum olarak görür (Curran, 2002: 186-218). Bu yaklaşımda gazeteciler gerçeği bulup ortaya çıkarma yetisine sahip profesyoneller olarak kabul edilmekte ve onlardan bu gerçeklik karşısında değer yargılarından arınmış ve nesnel olmaları beklenmektedir. Böylece liberal basın anlayışının tarafsızlık, nesnellik ve dengelilik ilkelerine ulaşılmaktadır (İnal, 1994: 156, 157).

Bu ilkelere ilişkin temel varsayımlar, haberlerin üretildiği kurumlar olarak medyanın siyasal alanın dışında konumlandığı (İnal, 1999: 19) ve haberin gerçeği yansıtabileceği/ yansıtması gerektiğidir. Gazetecilerin ve yazı işlerindeki karar alma mercilerinin siyasal tutumlarının haberdeki yanlılığın temel nedeni olduğu varsayılır. Haberdeki en önemli yanlılık biçimi partizanlıktır (Hackett, 1998: 31). Buradan hareketle yanlılık, olguların aktarılmasına yorumların sızması, gerçeklerin çarpıtılması, taraflara eşit zaman/yer ve konum verilmemesi, belli bir siyasal parti, politik tavır veya grubu diğerlerine tercih etme olarak tanımlanmaktadır (Hackett, 1998: 31-37).

Yapısal yanlılık tezi ise, medyanın iktidar ve sınıf çatışmasından azade olmayıp bu çatışmaya eklemlendiğini ileri sürer. Liberal ve profesyonel habercilik anlayışının ötesinde ve hatta bu anlayışa sızmış olan daha temel bir yanlılığa, medyanın toplumsal ve sınıfsal mücadele içerisinde, kurulu düzenden ve hegemonik sınıftan yana olduğuna atıf yapar. Eleştirel medya çalışmaları, liberal paradigmanın neyin haber olduğuna dair seçimini belirleyen sıklık, yoğunluk, beklenmediklik, ilginçlik, negatifik, elit ülke ve kişilerle ilgililik, kişisellik haber değerlerini ve yukarıda da belirtilen tarafsızlık, nesnellik ve dengelilik gibi ilkelerin tam da medyanın yapısal yanlılığını örten bir kılıf oluşturduğunu ileri sürer (İnal, 1995: 118; 2010: 34-38).

Örneğin profesyonel habercilik ilkeleri habere konu olacak olayları seçerken, meşhur örnekte olduğu gibi ‘köpeğin insanı değil, insanın köpeği ısırması’na yani, sıra dışı ve sansasyonel olana öncelik tanır. Böyle bir öncelik, savaşlar, şiddet, afetler gibi olayları haber konusu yaparken, örneğin uzun soluklu, sabır gerektiren hak mücadelelerini dışarıda bırakır (Alankuş, 2007 ve 2008). Sıra dışı olaylara verilen öncelik belirli konuların dışarıda bırakılmasının yanı sıra, belirli grupların da (örneğin yoksullar, kadınlar, siyahlar, azınlıklar) ya yeterince temsil edilmemesine ya da ancak bu tür sıra dışı ve sansasyonel olayların mağduru olarak pasif bir konumda temsil edilmesine yol açar. Profesyonel habercilik ilkeleri sıra dışı olmanın yanı sıra güncel olana da haber değeri atfeder. Ancak güncel olanın haberleştirilmesi, önemini korusa da güncelliğini yitiren kronikleşmiş toplumsal sorunların (örneğin uzun süredir devam eden açlık grevlerinin ya da kadına yönelik şiddetin) gündeme girebilecek nitelikteki “olaylar”la ele alınıp, diğer zamanlarda haber konusu

edilmemesini beraberinde getirir. Neyin haber olacağına ilişkin profesyonel ilkeler ayrıca, ‘sıradan’ vatandaşlar karşısında elit kişilere, ‘gelişmemiş’, ‘yoksul’, ‘batılı olmayan’ ülkeler karşısında gelişmiş batılı kapitalist ülkelere öncelik tanır, diğer bir deyişle egemen olanın ötekileştirdiklerini görünmezleştirir (Alankuş, 2007 ve 2008).

Profesyonel habercilik ilkeleri, neyin haber yapılacağı yanı sıra, haberin nasıl yapılacağı konusunda söyledikleriyle de medyanın yapısal yanlılığını pekiştirir. Örneğin, haberin yazılması sırasında “ne, nerede, nasıl, ne zaman ve kim” sorularına cevap veren 5N1K kuralına uyarak yapılan haberin gerçeği olduğu gibi yansıtmış olacağı kabul edilir. Ancak bu gerçek Sevda Alankuş’un belirttiği gibi yalnızca “olgusal gerçek”tir ve habere konu olan olayla ilgili ‘gerçeğe’ dair fotoğrafın bütünü kavramak için yeterli değildir. 5N1K ilkesi ile özetlenen haber yapım pratiğinin bir diğer boyutu, medyanın sınırları muğlak, çok boyutlu, karmaşık ve uzun süreli sorunlar yerine gündemin hızla akan yapısı içerisinde kolay yakalanabilen ve kotarılabilen olaylara odaklanmasıdır (Alankuş, 2007 ve 2008).

Profesyonel habercilik pratiklerinin haberin güvenilirliği konusunda söyledikleri de yapısal yanlılığı ören bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bu pratikler ekonomik, kültürel ve siyasi seçkinleri ya da askeri, bürokratik ve siyasal otoriterleri temel haber kaynakları olarak işaretler. Bu elitler haber kaynağı olmak yanında asıl olarak bir haberin nasıl çerçeveleneceğini, nasıl tartışılması gerektiğini ve söylemini de belirlerler (Alankuş, 2007 ve 2008). İktidar ilişkileri elitlerin sözleriyle şekillenmiş haber dilinde egemenler lehine yeniden üretilir. Haber metinlerini diğer medya türlerinden ayrıcalıklı kılan husus bu noktada önem kazanır. Profesyonel ilke ve pratiklerle gerçeği olduğu gibi tarafsız bir şekilde aktardığını ileri sürülen haber metinleri gerçeği yeniden inşa eder ya da Hall’ün ifadesiyle “tanımlar” (1999).

Yukarıdaki eleştirilerden hareket eden yapısal yanlılık tezi özetle, habercilik pratikleri ve profesyonel meslek etikleri doğrultusunda ‘tarafsız ve nesnel’ bir haber oluşturulduğu ileri sürüldüğü zaman dahi, belirli konular diğerlerine göre daha önemli addedilerek, belirli kaynaklar diğerleri karşısında daha güvenilir bulunarak, tarafsızlık ve dengelilik biçimsel bir uygulamaya indirgenerek yapıldığı için bu haberin var olan toplumsal iktidar ilişkilerinde egemen olanın yanında konumlandığını ve egemen konumlarının pekiştirilmesine hizmet ettiğini ileri sürer. Eleştirel medya çalışmalarında dil toplumsal olarak koşullanmış bir iktidar ve mücadele alanı olarak kabul edilir. Haberler de yapılaşmış, diğer metinlerle etkileşime giren bir metin türü olarak bu ilişkilerin deşifre edilmesi amacıyla incelenir. Diğer bir deyişle toplumsal iktidarın haberin anlatı yapısı içinde nasıl kurulduğuna bakılır.

Yukarıda anlatılan çerçeveden hareket eden bu çalışma, Türkiye tarihinin en çok ölümlü sonuçlanan maden katliamına ilişkin ulusal basında yer alan haberlerin, var olan toplumsal, ekonomik ve kültürel iktidar ilişkilerini söylemsel olarak nasıl tanımladığı üzerinde durmaktadır. Çalışma kapsamında dönemin en çok satan beş ulusal gazetesi (tirajlarına göre *Zaman*, *Posta*, *Hürriyet*, *Sözcü*, *Sabah*) Soma işçi katliamının yaşandığı günün ardından bir hafta boyunca (14-21 Mayıs 2014) taranmış ve ilgili haberler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu haberler ilk aşamada niteliksel içerik çözümlemesiyle temalarına göre ayrıştırılmış böylece katliamın nasıl ele alındığına ilişkin bir saptama yapılabilmektedir. Bu saptamadan hareketle analizin ikinci bölümünde basının yaşananları haberleştirirken hangi söylemsel stratejilerden faydalandığı üzerinde durulmuştur. En çok satan beş ulusal gazetenin taranmasının temel nedeni, ana akım içerisinde yer almakla birlikte, farklı politik ve yayıncılık yönelimlerine (iktidar yanlısı, ılımlı İslam, laik ulusalcı, tabloid vb.) sahip gazeteler arasında bir karşılaştırma yapabilme imkanı tanınmasıdır.

1. Olaya Dair Arka Plan Bilgisi

13 Mayıs 2014’te Manisa’nın Soma ilçesinin Eynez bölgesinde bulunan ve Soma Kömür İşletmeleri A.Ş.’ye ait olan madende “elektrik trafosu”ndan kaynaklandığı düşünülen bir yangın çıkmış, yangının 15.10 vardiya değişim saatine denk gelmesiyle 787 işçi mahsur kalmış, çıkışa yakın olanların bir kısmı kendini kurtarabilirken çok daha derinlerde bulunan madenciler elektriklerin kesik olması ve asansörlerin çalışmamasıyla mahsur kalarak yaşamını yitirmiştir. 301 madencinin öldüğü bu olay Türkiye madencilik tarihinin en büyük “iş kazası” ve hatta “işçi katliamı” (Çelik, 2013) olarak kayıtlara geçmiştir. Ulusal basın katliamın büyüklüğü karşısında çok sayıda haber yapmış, bu haberlerin bir kısmının odağını ise aşağıda sayılan gelişmeler oluşturmuştur.

Soma Kömür İşletmeleri A.Ş. tarafından Eylül 2009’da Ciner Grubu’ndan devralınan maden, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından açıklanan bilgilere göre 2012 ve 2013 yıllarında ikişer kere, olayın gerçekleştiği 2014 yılında ise 13, 14, 17 ve 18 Mart’ta iş sağlığı ve iş güvenliği yönünden teftiş edilmiş, mevzuata aykırı bir durum olmadığı belirlenmiştir. Kazadan yaklaşık on ay kadar önce Enerji Bakanı Taner Yıldız, Temmuz 2013’te aynı işletmenin farklı bir ocağının açılışını yaparken, Eynez bölgesindeki maden ocağının örnek bir işletme olduğunu ifade etmiştir (*Sözcü*, 13 Mayıs 2014). Bu gelişmeden bir kaç ay kadar sonra Ekim 2013’te Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından hazırlanmakla birlikte Meclis’in diğer muhalefet partilerince de desteklenen bir önerge ile Soma’daki maden ocaklarında meydana gelen iş kazalarının araştırılması için bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulması talep edilmiştir.

Ancak 29 Nisan 2014'te Meclis gündeminde görüşülebilen önerge iktidar partisi Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) milletvekilleri tarafından reddedilmiştir (*Zaman*, 14 Mayıs 2014). Bu önerge meselesi Soma iş katliamının ardından yapılan tartışmalarda dile getirilen temel hususlardan birisi olmuştur.

İş katliamından sonra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 15 Mayıs'ta Soma'ya giderek bir basın açıklaması yapmış, açıklamasında Soma'da yaşananları 19. Yüzyıl İngilteresi, 1910'lar Amerikası, 1960'lar Çini ve 1970'ler Hindistanı'nda yaşanan maden kazalarıyla kıyaslamıştır. Bu kıyaslama biçimi yanında basın toplantısında "Bu kadar tehlikeli iş yapıp da böyle bir kazaya hazırlıklı olmayan bir işletme nasıl olup da faaliyetlerine devam edebildi?" sorusuna, "...lütfen buralarda bu olaylar hiç olmaz diye yorumlamayalım. Bunlar olağan şeylerdir. Bunun yapısında fitratında bunlar var" cevabını vermiştir. Başbakan'ın bu açıklamaları da sonraki süreçte önemli bir haber gündemi oluşturmuştur.

Tartışmaların odağına yerleşen bir başka mesele ise Başbakan'ın Soma ziyareti sırasında protesto edilmesi, protesto sırasında Başbakan'ın müşavirinin bir vatandaşı tekmelemesi, kalabalık protestocular karşısında başbakanın korumalarının da bir vatandaşı tartaklaması ve Başbakan'ın burada bu vatandaşı tokatladığı iddialarıdır. Öyle ki çalışmada ayrıntılı olarak ele alınan haberler aracılığıyla da görüleceği gibi Türkiye'de maden cinayetleri, sektördeki denetim sorusu, özelleştirmeler ve iş güvenliği gibi meseleler yerine, Başbakan'ın sözleri ve sonrasında yaşanan protestolar katliamın önüne geçecek kadar haberlerin gündemine yerleştirilmiştir.

Soma işçi katliamı liberal habercilik ilkeleri açısından haber değeri taşıyan önemli bir olaydır ve nitekim Tablo 2'de görüleceği gibi araştırmanın kapsamına giren 14-21 Mayıs 2014 tarihleri arasındaki bir haftalık dönemde olayla ilgili 1169 haber tespit edilmiştir. Ölen ve yaralanan, mahsur kalan madenci sayısının çokluğu, arama kurtarma çalışmalarının sürmesi gibi nedenler haberlerin sayısal çokluğunda etkili olmakla birlikte, yukarıda sıralanan olay ve açıklamalar da bu haberlerin artışında etkili olmuş, ulusal basın katliama ve ona ilişkin açıklamalara çok büyük bir ilgi göstermiştir. Öyle ki, yaşananlar bir hafta boyunca gazetelerin manşetlerine konu olmuş, gazetelerin neredeyse tüm sayfaları bu konunun ayrıntılarına yer vermiş, ilk sayfalarından son sayfalarına kadar tüm gazete bu konuya ayrılmış, spor sayfaları ile gazete ekleri bile Soma "facia"sını işlemiştir.

2. Faciaların ve İş Cinayetlerinin Haberleştirilmesi

Liberal habercilik pratikleri açısından facialar haber değeri taşıyan olaylardır. Ani ve beklenmedik oluşları, olumsuz sonuçları, bu sonuçların önemli sayıda kişiyi ya da bölgeyi etkilemesi, ölü ve yaralı sayısının yüksekliği, sonuçları merakla beklenen arama kurtarma çalışmaları bu olayların haberleştirilmesinde ve medya için bir gündem olarak kabul edilmesinde önemli etkenler arasındadır. Medyanın felakete olan ilgisi, medya ve felaketler arasındaki ilişkiyi çeşitli boyutlarıyla ele alan yeni bir çalışma alanının oluşmasını da beraberinde getirmiştir (Joye, 2014). Bu yeni çalışma alanı, felaketlere her şeyden önce, medya aracılığıyla oluşturulmuş inşalar olarak bakmaktadır. Diğer bir deyişle, medyanın felaketleri izleyicilere aktarırken iş yapış biçimi ve parçası olduğu iktidar ilişkileri içerisinde nasıl bir inşa kurduğunu ilgilendirmektedir. Daha spesifik olarak belirtmek gerekirse, bu alandaki çalışmalar genel olarak medyanın felaket haberlerini üretim süreci, felaketlerin medya temsilleri ve izleyicilerin bu haberleri alımlaması üzerinde durmaktadır (Joye, 2014: 995-997).

Felaketlerin medyada temsili üzerinde duran çalışmalar, genel olarak medyanın felaketleri çerçeveleme biçimi ve bu çerçevelerin zaman içerisindeki dönüşümü (örn. Boykoff ve Boykoff, 2007; Due vd., 2007; Kuttschreuter, 2011; Fu vd. 2012; Houston vd. 2012; Cottle, 2014), felaketlerin bir medya olayı haline getirilme biçimleri (Katz ve Liebes, 2007; Martinez, 2014), temsilin niceliksel boyutları (Eisensee ve Strömberg, 2007), felakete ilişkin nedenlerin ve sorumluların işaretlenmesi (Ewart ve Mclean, 2007; Rowland, 2012) veya felaketi söylemsel olarak inşa ederken ön plana çıkan stratejileri (Joye, 2009; Tolleffson, 2014) ele almıştır.

Felaketlerin temsilinde medyanın söylemini inceleyen çalışmaların üzerinde durduğu konulardan biri, medyanın bir kriz ve felaket anlatısı içerisinde ulusal birlik inşasını nasıl gerçekleştirdiği olmuştur. Örneğin, César Martinez, Şili’deki maden faciasında mahsur kalan madencilerin kurtarılmaları anlarının bir medya olayı halinde kurgulanırken, aynı zamanda birlik ve bütünlük içerisindeki bir Şili imgesinin de kurulmasının aracı kılındığını göstermiştir (2014). Japonya’da yaşanan Fukushima Nükleer faciasının basındaki temsili üzerinde duran James W. Tolleffson, medyanın felaketin boyutlarını küçültmek üzere teknoloji ve milli görev söylemlerine başvurduğunu ve konuyu kriz dönemlerinde Japonlar’a düşen milli görevler meselesine indirgediğini göstermektedir (2014).

Türkiye’de de medya ve felaket ilişkisini sorunsallaştıran çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Çiler Dursun ve Nilüfer Timisi, Türkiye tarihinin en büyük deprem felaketi olan 1999 Kocaeli depreminin basında

devletin meşruiyeti üzerine bir tartışmayı beraberinde getirdiğini ileri sürmüş ve laik ve islami basın arasında deprem sonrasında yaşanan yıkımın sorumlularının tanımlanması, devlet meşruiyetinin sorgulanması ve öneriler konusunda bir karşılaştırma yapmışlardır (1999). Benzer bir çalışmada Hakan Ergül vd. Türkiye’de İslamcı basının doğal afetleri anlamlandırırken başvurdukları söylemsel stratejileri incelemişlerdir. Araştırmaya göre İslamcı basın felaketlerin neden ve sonuçlarını içinde bulunan toplumsal, ekonomik ve politik boyutlarından soyutlayarak “Allahın son uyarısı” ya da “ilahi adalet”in tecellisi olarak tanımlamışlardır (2010). Medyanın depremi ele alırken “ilahi adalet söylemi”ne bu sefer milliyetçi bir vurguyla eklemiş olduğunu ortaya koyan bir başka çalışmada Hatice Çoban Keneş, 2011 yılında Kürt nüfusunun ağırlıklı olarak yaşadığı Van’da meydana gelen deprem üzerine medyada dolaşıma giren söylemleri “yeni ırkçılık” kavramı ekseninde incelemiştir. Deprem ile etnik köken arasında bağlantı kurmak yoluyla medyanın ayrımcı-ırkçı yargıları içeren söylemleri üretmek ve/veya onlara aracılık ederek dolaşıma sokabildiğini ortaya koymuştur (2011).

Türkiye’de medyanın felaketleri haberleştirme biçimine yönelik az sayıdaki çalışmayla kıyaslandığında Soma işçi katliamının Türkiye’deki medya çalışmaları içerisinde önemli bir ilgi gördüğü söylenebilir. Olayın üzerinden kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen yaşanan katliamın medyada nasıl ele alındığı çeşitli çalışmalarca analiz edilmiştir. Örneğin Elif Türten (2015) tarafından yapılan “Soma Maden Faciası Karikatürlerinin Değerlendirilmesi: Salih Memecan, Mehmet Çağçağ, Osman Turhan ve Behiç Ak Örnekleri” isimli çalışma karikatür söyleminde Soma “facia”sının nasıl ele alındığına odaklanmıştır. Türten’e göre, Salih Memecan “Bizimcity” köşesinde, kazayla ilgili maden işletmesinin ihmeline, konuyla ilgili yapılan açıklamalara ve özellikle maden girişlerinde yazan “önce can güvenliği” ifadesine vurgu yaparak olaya “mağdur kesim” açısından bakmıştır. Mehmet Çağçağ “Van Munit” köşesinde, çizdiği dört karikatürün üçünde maden işletmesini ve sahiplerini sert bir dille eleştirmiş ve karikatürlerinde taşeron sistemine, işletme sahiplerinin sorumluluklarına ve işçilerin tehlikeli çalışma koşullarını kabul etmiş olmalarına dikkat çekmiştir. Osman Turhan ise çizdiği karikatürlerle yaşanan faciaya “toplumsal açıdan” yaklaşmıştır. Türten’e göre en sert eleştiriyi Behiç Ak yapmıştır. Gazetelerin ideolojik yapılarının karikatürlere yansıdığını saptayan Türten maden faciası gerçekleşikten kısa bir süre sonra da konuya dair karikatürlere artık rastlanmadığını saptamıştır (2013: 155-156).

“Soma Maden Kazasının İnternet Gazetelerinde Aktarılmasının Haberde İdeoloji Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada Yusuf Özkır ve Başak Şişman (2014) üç farklı medya grubunu ve yayın anlayışını temsil eden *Aydınlık*, *Yeni Şafak* ve *Radikal* gazetelerinin internet sitelerinde yer alan “Soma kazası” konulu haberlerin söylemini analiz etmişlerdir. Üç internet

gazetesinin “Soma maden kazası”nı ele alış biçimlerinin doğrudan onların ideolojik pozisyonlarıyla ilişkili olarak şekillendiğini, medya gruplarının genel yayın politikasından kaynaklanan farklılıkların aynı zamanda onların aynı olayı farklı bir söylemle haberleştirmelerine ve kendi anlayışlarına göre farklı bir bağlamda değerlendirmelerine yol açtığı saptamasında bulunmuşlardır. Yazarlar *Aydınlık* ve *Radikal* gazetelerinde hükümet eleştirisi çerçevesinde kurgulanan manşetlere sıklıkla rastlandığını, “Soma kazası”nın Başbakan Tayyip Erdoğan ve AK Parti hükümeti karşıtlığına katkı sunacak bir içerikle sunulduğunu, haber başlıklarında ideolojik görüşün üçüncü şahıslar üzerine yapılan eleştirilerle ortaya konulduğunu, buna karşın *Yeni Şafak* gazetesinin manşetlerinde ve haber içeriklerinde Başbakan’ın ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı’nın olaydan duyduğu üzüntünün sıklıkla dile getirildiğini, dini söylemlerin ve duygusal içerikli mesajların ağırlıkta olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada *Aydınlık* ve *Radikal* gazetelerinde kaza ile hükümet arasında kurulan ilişkinin aksine *Yeni Şafak* gazetesi’nin haber söylemlerinde Soma’nın “farklı amaçlar için kullanılmak istendiği”ne vurgu yapılmakta ve kazanın sorumlusu olarak önlem almayan ve “daha çok kazanma peşinde koşan” işyeri patronunun gösterildiği aktarılmaktadır. *Aydınlık* ve *Radikal* gazetelerinde Başbakan Erdoğan’ın korumasının vatandaşlardan birini tartaklama olayı uzun bir süre gündem oluştururken, *Yeni Şafak* Gazetesi olayı gündeme getirmemiş ve daha çok ahlaki değerler ve dini söylemler üzerinden yer verdiği manşetlerle olayın duygusal boyutunu vurgulamıştır (Özkır ve Şişman, 2014).

Olumsuz olayların televizyon ana haber bültenlerindeki sunumunun bir örneği olarak Soma Faciası haberlerini ele alan Aslı Yurdigül (2014) TRT 1, Kanal D, STV ve NTV ana haber bültenlerine bakmıştır. Liberal paradigmanın habere atfettiği değerler üzerinden Soma’da yaşananların haber değeri taşıdığını söylemekle birlikte “olumsuzluğun daha en başından kabullenilip abartıldığı”nı tespit eden Yurdigül, 301 kişinin hayatını kaybettiği bu kazanın “özü itibariyle yeterince olumsuz” olmasına rağmen medyanın bu olayı “Soma Faciası olarak adlandırarak ‘facia’ kelimesi üzerinden olayın olumsuzluğunun boyutlarını” arttırdığını söylemektedir (2014: 97). Yurdigül’e göre, “oysaki haber medyasının olumsuzluğu vurgulayacak ya da pekiştirecek ‘facia’ vb. kelimelerden mümkün olduğunca kaçınması, toplumun konuya ilişkin vereceği duygusal tepkileri hesaba katarak abartı, tekrar ve sansasyondan uzak, kamusal bir sorumluluk bilinciyle hareket etmesi beklenmektedir” diyerek eleştirmektedir (2014: 98). Ayrıca yazar, “bu tür olayların televizyon ana haber bültenleri içinde ilk sıralarda ve oldukça geniş sürelerle” ele alınmaması gerektiğini bu tür olayların “bülten içinde herhangi bir yerde ve gerektiği uzunlukta” verilmesinin “toplum üzerindeki etkisi” düşünüldüğünde kamusal sorumluluk anlayışının gereği olduğu uyarısında bulunmaktadır (2014: 97-98). Ancak yazarın “bu tür olaylar, bu olay” diye adlandırdığı Soma işçi katliamının

ana haber bültenlerinde abartılı olumsuz haber söylemleri içinde ele alınmasının ardında hangi ideolojik gerektirimlerin yattığına, abartılı olumsuz haberleştirme yoluyla neyin kapatıldığına, gizlendiğine dair herhangi bir eleştirel söz söylememesi de eleştirilmeye muhtaçtır. Yazarın doğru olarak tespit ettiği gibi bugüne kadar yaşanmış en ölümlü maden kazası olması ve bunun liberal habercilik anlayışı açısından kıymetli olması nedeniyle görünmez kılınmayacağı açıktır. Ancak anaakım ulusal medyanın 301 kişinin ölümüne yol açan bu kazanın ardında yatan ekonomik ve politik nedenleri kendi konumu ve sınıfsal çıkarları açısından görünmez kılması gerektiği de açıktır. Nitekim medya sahipleri, sermaye ve iktidar sahipleri arasındaki sınıfsal çıkarlar ve uzlaşısı bunu gerektirir. Medyanın yazarın çalışmasının temelini oluşturan aşırı abartılı haber söylemlerinin nedeni tam da eleştirel paradigmanın iktidarın dil aracılığıyla nasıl kurulduğuna, neyin nasıl anlaşılacağına dilsel ve söylemsel stratejilerle nasıl belirlendiğine ilişkin eleştirileriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle medyanın “abartılı olumsuz” habercilik anlayışının nedeni iş cinayetinin ardında yatan ekonomik, politik ve ideolojik nedenleri ve yazarın ısrarla vurguladığı habercilik ilkelerini ve kamusal sorumluluk meselesini bilmemesi ya da ihmal etmesi değil, tam da abartılı olumsuz haber söylemini, dramatikleştirmeyi birer inkâr strateji olarak kullanmasıyla ilişkilidir. Yani medya yapısal bir yanlılık içerisinde şekillenen haber değerlerinin bir gereği olarak olumsuzluğun dozunu arttırmaktadır. Bu nedenle Soma’da 301 işçinin ölümüne yol açan katliama dair yapılan haberleri liberal habercilik değerlerine uymamakla eleştiren yazarın bulguları, haber, dil, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkiyi sorunsallaştıran eleştirel medya çalışmalarının literatüre yaptığı katkılarla desteklenmeye muhtaçtır.

Fatma Gürses’in “Gazetecilik Pratiklerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi: “Soma Faciası” başlıklı çalışması Yurdigül’ün eleştirisine bir cevap olarak okunabilir. “Facia”nın sunuluş biçiminin, gazetecilik pratikleri bağlamında “magazinsel” bir habercilik anlayışını içerdiğini söyleyen Gürses, basının “olayda mağdur olan işçi ve ailelerinin hayat hikâyelerine odaklanarak” sorunu görünür kılmaktan uzaklaştığını vurgulamıştır. “Bu bağlamda, başlık ve girişler okuyucunun duygularına seslenen öykülerle kurgulanmış, kullanılan abartılı dille acılar sömürülmüştür.” (2015: 186). Bu haberleştirme biçimini, “magazin gazetecilik pratikleri”nin “giderek gazeteciler arasında yaygınlaş”masıyla ilişkilendiren Gürses “insanların ölümüyle sonuçlanan bu haberlerde de, olayın sorumlularına ilişkin siyasal ve ekonomik gelişmeleri görmezden gelen bir gazetecilik anlayışı sergilenmiştir” tespitini yapar (2015: 186).

Tatiana Mozhaeva ve Simten Coşar (2014), ulusal basının merkez, sol eğilimli, İslami muhafazakar ve liberal kanatlarını temsil eden gazetelerde Soma’daki maden patlamasının sebebinin gerekçelendirilme biçimini, haber anlatılarının zaman kurgusu açısından incelemiştir. Mozhaeva ve Coşar,

siyasi yelpazenin merkezinde yer alan *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah*'taki haber anlatılarında çevrimsel ve çizgisel zaman akışı ile zamansızlığın kombinasyonunun yer aldığını belirtmiş ve haberlerde arka plan bilgisinin ve sorumluluğun görmezden gelindiğini, patlamanın sebebinin devlet ve hükümet dışındaki öznelerin sorumsuzluğuyla açıklandığını bulmuşlardır. Bu gazetelerdeki haberlere göre oluşan zarar devletin atacağı adımlarla karşılanacaktır (2014: 81). Araştırmaya göre sol eğilimli *Evrensel* ve *Sol* gazetelerindeki haberler çevrimsel bir zaman anlayışıyla kurgulanmış ve güvenlik önlemlerinin alınmayışı, devlet kontrollerinin yapılmayışı ya da bu konudaki sorumsuzluklar genel olarak madencilik alanında yaşanan sorunların nedenleri olarak gösterilmiş ve bu koşullarda bu tür kazaların kaçınılmaz bir şekilde yenileceği ileri sürülmüştür (2014: 76 ve 81). İslami muhafazakar *Yeni Şafak* ve *Zaman*'da yer alan haberlerde çizgisel bir zaman akışının tercih edildiğini belirten yazarlar, bu gazetelerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması durumunda gelecekte böyle kazaların önlenebileceğinin vurgulandığını saptamışlardır. Liberal bir yayıncılık çizgisinde duran *Radikal*'de ise hem zamansızlık hem de çevrimsel zaman kurgusu bir arada kullanılmıştır. *Radikal*'deki haberlerde bir yandan patlamanın kaçınılmazlığı zamansız bir haber anlatısı içerisinde aktarılırken, diğer yandan da bu tür kazaların tekrarlanacağı çevrimsel bir kurguyla okuyucuya duyurulmuştur. *Radikal*'deki haberler Soma kazasının baştan itibaren önlenebilir olup madencilik sektöründeki sorunlar görmezden gelindiği için yaşandığını ve bu nedenle bu tür kazaların yenilenebileceğini vurgulamıştır (Mozhaeva ve Coşar, 2014: 79 ve 81).

Gürses ve Mozhaeva'ların çalışmaları hariç tutulduğunda, yukarıda değinilen çalışmaların, katliamla ilgili haberlerde medyanın partizanca bir taraflılık içerisinde olduğunu vurguladığı söylenebilir. Diğer bir deyişle bu çalışmalarda medyanın katliama ilişkin içeriğinin söylemini belirleyen temel şeyin, medya kuruluşlarının sahiplik ilişkilerinden kaynaklanan ideolojik ve politik konumu olduğu vurgulanmış, medyanın yanlılığı iktidar karşıtlığı veya yandaşlığına indirgenmiştir. Türkiye'de ulusal basının Soma maden katliamını haberleştirirken, olayın sınıfsal boyutlarını kapatmak üzere başvurduğu söylemsel stratejilere odaklanan bu çalışmada ise, Türkiye'deki medya ortamının özellikle son yıllardaki şekillenmesinde “yandaşlık”, “karşıtlık”, “candaşlık” ilişkilerinin önemli olduğu kabul edilmekle birlikte konunun daha kapsamlı ele alınabilmesi için, medya taraflılığının ‘hükümete olan yakınlık/uzaklık’ın ötesinde yapısal ilişkilerle ele alınması gerektiği savunulmaktadır.

3. Soma İşçi Katliamının Ulusal Basında Haberleştirilmesi: Öne Çıkan Konular

Bu araştırma kapsamında Türkiye’de Soma işçi katliamının gerçekleştiği günden sonraki bir haftalık dönemde (14-21 Mayıs 2014) Türkiye’nin en çok satan beş ulusal gazetesi,² tirajlarına göre *Zaman*, *Hürriyet*, *Posta*, *Sözcü* ve *Sabah* gazetelerindeki Soma haberleri incelenmiştir. Yapılan gazete taraması sonucunda 1169 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin analizi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Çalışma ulusal basının Soma işçi katliamını haberleştirirken başvurduğu temel söylemsel stratejilere odaklanmakla birlikte, öncelikle Soma’yla ilgili haberlerin gazetelere ve konularına göre dağılımını ortaya koyabilmek ve söylem analizine esas oluşturacak haberlere ilişkin ön bilgileri elde edebilmek üzere niteliksel içerik analizi yapılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında, ulusal basının Soma işçi katliamını haberleştirirken meselenin sınıfsal ve yapısal boyutlarını görünmez kılmak üzere hangi söylemsel stratejileri geliştirdiğine bakılmıştır. Çalışmanın temel bulgusu incelenen beş ulusal gazetenin Soma katliamının ardındaki sınıf çıkarlarını *genelleştirme*, *kişiselleştirme*, ve *dramatikleştirme* söylemsel stratejileriyle kapattığıdır. Aşağıda öncelikle haberlerin tematik analizi yapılacak ardından haberlerin söylemsel stratejileri ele alınacaktır.

Analiz kapsamında ulaşılan haberlerin gazetelere göre dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere, Soma’yı 265 haberle sayfalarına en çok taşıyan gazete *Sözcü*’dür. Konuya sayfalarında en az yer veren gazete ise 193 haberle *Posta* olmuştur.

Tablo 1: Soma ile İlgili Haberlerin Gazetelere Dağılımı

Gazete	Haber Sayısı	Haber Yüzdesi
Sözcü	265	23
Hürriyet	257	22
Zaman	254	22
Sabah	200	17
Posta	193	16
Toplam	1169	100

2 Dönemin gazete tirajlarına ilişkin bilgi bakınız: <http://www.dorduncukuvvet.com/tiraj-raporu/5993-secim-bitti-tirajlar-dususe-gecti-.html>

Toplam beş gazetede tarama sonucunda elde edilen haberler incelendiğinde bu haberlerin ağırlıkla dokuz ana konu üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Tablo 2’den de izlenebileceği gibi haberlerin önemli bir kısmı, her beş haberden biri, katliamda ölen ya da katliamdan kurtulan madencilere ilişkin dramatik hikâyelere ayrılmıştır. Ölen madencilerin yaşam öyküleri, ölüm biçimleri, geride bıraktığı aile üyelerine ilişkin anlatımlar, kahramanlık ve mucize kurtuluş hikâyeleri bu tür haberlere örnek verilebilir. Bu konu en çok *Posta* gazetesinde yer almıştır. Katliamla ilgili toplam 193 haberin yer aldığı *Posta*’da yaklaşık her üç haberden biri (57 haber, %30) dramatik madenci hikâyelerine ayrılmıştır. Bu durum *Posta*’nın tabloid-sansasyonel-magazinsel nitelikte bir gazete olmasıyla da uyumludur.

Dramatik madenci hikâyelerinin büyük çoğunluğunun tüm gazetelerde neredeyse benzer sözcüklerle haberleştirildiği görülmektedir. Bu nedenle gazeteler arasında dram hikâyelerine dayalı haberleştirmede bir fark olduğu söylenemez. Örneğin, kurtarıldıktan sonra sağlık görevlisine söylediği sözlerle neredeyse katliamın sembolü haline gelen madencinin haberi bütün gazetelerde aynı sözcüklerle verilmiştir: “Çizmeyi çıkarayım sedye kirlenmesin” (15 Mayıs 2014, *Posta*, s.3; *Zaman*, s.4; *Sözcü*, s. 10; *Hürriyet* s. 1; *Sabah*, s.19). Bu konuda verilebilecek çok sayıdaki örnekten biri de madende ölen iki kardeşe ilişkin haberlerdir: “Madende sönen hayatların dramı: Aynı gün doğdular, aynı gün asker oldular, aynı gün evlendiler, aynı gün can verdiler, *Sözcü*, 15 Mayıs 2014, s. 3”; “Birlikte doğdular birlikte öldüler *Posta*, 15 Mayıs 2014, s.3”, “Maden işçisi ikizleri ölüm bile ayıramadı *Zaman*,15 Mayıs 2014,s.4”; “İkizler yan yana öldü, *Sabah*, 15 Mayıs 2014, s. 20”.

Tablo 2: Konuların Gazetelere Göre Dağılımı

Konu	Sözcü	Hürriyet	Zaman	Sabah	Posta	TOPLAM
Dramatik madenci hikâyeleri	43	41	49	38	57	228 (%20)
Birlik beraberlik	35	56	40	61	29	221 (%19)
İktidar eleştirisi	86	26	52	0	39	203 (%17)
Kazanın nedenleri	53	43	49	21	24	190 (%16)
Hukuki ve adli süreç	9	18	23	20	13	83 (%7)
Türkiye’de madenciliğin durumu	22	18	11	6	11	68 (%6)
Arama kurtarma çalışmaları	7	16	13	9	7	52 (%4)
Olayın dünyadaki yansımaları	10	19	5	8	7	49 (%4)
İktidar övgüsü/savunusu	0	0	0	30	0	30 (%3)
Bundan sonra yapılması gerekenler	0	11	9	7	3	30 (%3)
Diğer	0	9	3	0	3	15 (1)
TOPLAM	265	257	254	200	193	1169

Haberlerin yoğunlaştığı ikinci konu, “facia”ya ilişkin ulusal yası, yardımları, destek veya protesto eylemlerini konu edinen haberleri kapsamakta ve *birlik beraberlik* başlığı altında ele alınmaktadır. Bu konuda ön plana çıkan gazeteler *Sabah* ve *Hürriyet* olmuştur. *Sabah*’ta yer alan haberlerin %30.5’i, *Hürriyet*’te yer alan haberlerin %22’si bu konuyu merkezine almıştır. Ancak iki gazetenin birlik ve beraberlik vurgusu birbirinden farklılaşmaktadır. *Sabah* gazetesinin ulusal yas ve Soma ile dayanışma konuları etrafında ördüğü birlik beraberlik öyküsüne ek olarak *Hürriyet* gazetesinde ülkenin çeşitli yerlerinde, farklı kesimler tarafından gerçekleştirilen Soma eylemleri de birlik olmanın öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum gazetelerin dönemin iktidarı karşısındaki konumlanışlarıyla ilgilidir. İktidara olan ekonomik ve organik bağlılığı nedeniyle *Sabah* gazetesi katliama ilişkin iktidar eleştirisi de barındıran toplumsal eylemleri, ulusal birliğin bir unsuru olarak değil, “yas rantçıları”nın ve “gezici”lerin iktidar karşıtlığı olarak yorumlamıştır (Yas rantçıları, 16 Mayıs 2014.s.1; Gezi’den Soma’ya yalan Hürriyet’i *Sabah*, 20 Mayıs 2014.s.6)

Gazetelerde yer alan Soma haberlerinde en sık tekrarlanan üçüncü konu *iktidar eleştirisi* olmuştur. Soma “maden faciası” aracılığıyla iktidara eleştiri yönelten haberler bu konu altında kodlanmıştır. Öte yandan haberde öne çıkarılan asıl mesele dikkate alındığı için, örneğin katliamın nedenlerine odaklanan ancak bu arada iktidar eleştirisi de yapan (örneğin Soma Holding ile AK Parti arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkileri vurgulayan) haberler iktidar eleştirisi başlığı altında ele alınmamıştır. Haberler incelendiğinde iktidar eleştirisinin ağırlıklı olarak dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’a yöneldiği, Erdoğan’ın Soma ziyareti sırasında yaptığı açıklamaların, karşılaştığı protestoların, müşavirinin bir eylemciye tekme atmasının bu bağlamda sıklıkla haberleştirildiği görülmektedir. Bu kategoride *Sözcü* ve *Zaman* gazeteleri öne çıkmaktadır.

Önceleri “Cumhuriyet’in Gözcüsü” sloganıyla çıkan, Ak Parti iktidarlarının devlet kurumlarının başından T.C. kısaltmasını kaldırmasından sonra ise *T.C. Sözcü* ismiyle basılan *Sözcü* gazetesi, laik ve ulusalcı bir yayın politikası izlemekte ve Türkiye’deki laik ve ulusalcı kesimin hassasiyetlerini merkeze alan bir iktidar eleştirisini yayınlarının odağına koymaktadır. Gazetenin bu politikasının Soma haberlerinde de kendini gösterdiği görülmektedir. Soma ile ilgili en çok haber yapan gazete 265 haber sayısı *Sözcü*’dür ve bu haberlerde iktidar eleştirisi %33’lük bir oranla ilk sıraya yerleşmiştir. 17 Aralık 2013 yolsuzluk operasyonu ile başlayan süreçte birlikte iktidar yandaşı olmaktan iktidara eleştirel bakmaya doğru evrilen *Zaman* gazetesinde bu evrilmeye paralel olarak Soma katliamı sonrası yapılan haberlerde iktidar eleştirisi ön plana çıkmıştır. *Zaman* gazetesinde yer alan 254 haberin 52’si (%21’i) bu konuyu işlemiştir.

İktidar övgüsü kategorisine dâhil edilebilecek haberlere ise yalnızca *Sabah* gazetesinde rastlanmıştır. Gazetede yer alan 200 Soma haberinin 30’unun (%15) ana konusu iktidar övgüsüdür. İktidarın “facia” sonrasındaki kriz yönetimi becerisi, madenci yakınlarına yaptığı ve yapacağı yardımlar, iktidara ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a yöneltilen eleştirilerin haksızlığı gibi konulara odaklanan haberler bu başlık altında ele alınmıştır. Bu konudaki birkaç örnek şöyle sıralanabilir: “Hiçbir ihmale göz yummayız” (15 Mayıs 2014.s. 1), “Soma’da facianın metanetli bakanı” (19 Mayıs 2014.s.16), “165 kişiye maaş, Sabah” (20 Mayıs 2014.s.8), “Hürriyet’in yumruk mağduru üç gün sonra gerçeği anlattı: Başbakan beni korudu” (19 Mayıs 2014.s.14).

İncelenen beş ulusal gazetede Soma haberlerinde en sık tekrarlanan dördüncü konu kazanın nedenleridir (bkz. Tablo 2). Kazanın teknik sebepleri, kazanın oluşmasına zemin hazırlayan yapısal sorunlar, rödavans sistemi, iktidar ile maden şirketleri arasındaki çıkar ilişkileri, iş güvenliği konusundaki ihmaller vb. üzerinde duran haberler bu başlık altına yerleştirilmiştir. Haberlerinde iktidar eleştirisine en çok yer veren *Sözcü* ve *Zaman*, aynı zamanda kazanın nedenlerini de haberlerinde en çok sorunsallaştıran gazeteler olarak karşımıza çıkmaktadır. *Sözcü*’de yer alan haberlerin %20’si (53 haber), *Zaman*’da yer alan haberlerin %19’u (49 haber) bu kategori içerisindedir. İktidarı eleştirmekle “facia”nın nedenlerine değinmek arasındaki ilişki, haberlerinde iktidar eleştirisine yer vermeyen *Sabah* gazetesinin aynı zamanda “facia”nın nedenlerine de en az değinen gazete olduğu dikkate alındığında daha belirgin olmaktadır (bkz. Tablo 2).

Bunların yanı sıra facia sonrası sorumluların tespitine ilişkin adli ve hukuki süreci ve madenci yakınlarının yasal haklarını ele alan haberler “hukuki ve adli süreç” başlığı altında kodlanmıştır. Bu konuya en çok yer veren gazeteler *Zaman* (23 haber), *Sabah* (20 haber), *Hürriyet*’tir (18 haber). Aralarında konuyu ele alma açısından önemli sayısal farklar bulunmamakla birlikte, bu gazetelerin meseleyi farklı vurgularla ele aldığı görülmektedir. *Sabah* gazetesi iktidarın teminatı altında sorumluların hukuk önünde hesap vereceklerine ve “paçayı sıyıramayacak”larını vurgulamıştır (HSYK 28 savcı görevlendirdi 17 Mayıs 2014.s.1; Soruşturma hızlı başladı: 25 gözaltı 4 tutuklama 19 Mayıs 2014.s.1; Patron paçayı sıyıramayacak(manşet) 18 Mayıs 2014). *Zaman* gazetesi ise, hukuki sürece ilişkin haberlerinde, hukuki sürecin iktidarın “facia”daki sorumluluğunun üstünü örtmek üzere kullanılacağı ve olayın gerçek sorumlularının cezalandırılmayacağını ima etmiştir (Para cezası var, kapatma var, eksiklikleri giderme yok, 16 Mayıs 2014, s.8; Sorumlular, ağır cezadan ‘taksir’le kurtuluyor, 21 Mayıs 2014, s.5; Sorumluluğu sahte imzayla müdüre yıkmak istediler, 20 Mayıs 2014). *Hürriyet*’in bu konuda daha farklı bir yerde durduğu, haberlerinde hukuki sürece ilişkin gelişmeleri aktarmayı tercih ettiği ve hukuki sürecin işleyeceğine ilişkin vurgunun öne

çıktığı söylenebilir (Raporlar düzmeceyse ayvayı yediler, 16 Mayıs 2014, s.22; Patronun korkmayın yanlışları anlatın *Hürriyet*, 17 Mayıs 2014, s.1,8; Bilinçli taksirle adam öldürme, 19 Mayıs 2014, s.1; İlk sorguda çatlak *Hürriyet*, 20 Mayıs 2014, s.1). Soma haberlerini Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı merkeze alarak bir iktidar eleştirisi aracı olarak veren *Sözcü* ile, “facia”nın dramatik yanlarını vurgulayan *Posta*'nın, olayın hukuki ve adli boyutlarına diğer gazeteler kadar değinmediği görülmüştür.

Türkiye’de maden sektörü üzerine genel bilgiler aktaran, üretim miktarlarını, çalışma koşullarını vb. ele alan “Türkiye’de madencilik durumu” başlıklı konu genel olarak basın tarafından çok sık haberleştirilmemiştir. Bu konuya en çok yer veren gazete 22 haberle *Sözcü*’dür. Gazetenin bu konuda yaptığı haberlerin iktidar eleştirisinin bir parçası olduğu söylenebilir. Bu haberlerde Türkiye’de madencilik sektörünün teknolojik geri kalmışlığı, iş ve iş güvenliğinin yokluğu, düşük ücretler, Türkiye’nin madenci ölümlerinde ilk dünyada sıralarda olduğu vs. vurgulanmıştır (Madenlerin yüzde 90’ı saatli bomba, 20 Mayıs 2014, s.7; Türkiye, dünya üçüncüsü, 15 Mayıs 2014, s. 6”; Maden teknolojisinde 150 yıl geri kaldık, 15 Mayıs 2014, s. 6; Türk madenci karın tokluğuna çalışıyor, 16 Mayıs 2014, s.8).

Basının “facialara” ilişkin olmazsa olmaz haber konularından biri arama kurtarma çalışmalarıdır. Soma maden katliamı sonrasında, madende mahsur kalanları kurtarma çalışmalarını aktaran haberler “arama kurtarma çalışmaları” kategorisi içerisinde kodlanmıştır. İncelenen tüm haberlerin 52’sini (%4’ünü) bu konudaki haberler oluşturmuştur. Olayın dünyadaki yansımaları da 49 haberler ve %4’lük bir oranla haberlerde işlenen bir diğer konu olmuştur. Olayın dünya basınında haberleştirilme biçimi ve gelen taziye ve destek mesajları bu başlık altında ele alınmıştır. (Başbakanlık müşavirinin tekmesi, dünya medyasında *Zaman*, 16 Mayıs 2014, s.1,14; Beyaz Saray’dan taziye. Bugün dualarımız Türki’ye halkı için *Hürriyet*, 15 Mayıs 2014, s.23; Dünyadan taziye mesajı yağdı. *Sabah*, 15 Mayıs 2014. s.22; “New York’ta Soma için saygı duruşu” *Sözcü*, 19 Mayıs 2014, arka kapak; ABD’den tokat yorumu *Posta*, 21 Mayıs 2014, s. 14).

Madencilik’in daha güvenli bir hale getirilip “yaraların sarılması” için bundan sonra yapılması gerekenler de haberlerde sayısal olarak az olmakla birlikte karşımıza çıkan diğer bir konu olmuştur (Bkz. Tablo 2). 30 haberde yer verilen bu konu 1169 haber içerisinde %3’lük bir orana karşılık gelmektedir. İş güvenliğinin sağlanması, bu bağlamda yaşam odalarının artırılması, denetimlerin sıklaştırılıp işletme cezalarının uygulanması, başka ülkelerdeki iyi uygulamaların örnek alınması bu kategoride değinilen konular olmuştur. Bu kategoride dikkat çekici olan, *Sözcü* gazetesinde bu tür haberlerin hiç yer almamasıdır. Benzer şekilde *Posta* da konuya yalnızca üç haberinde yer vermiştir (Dünya, denetimle faciaları en aza indiriyor *Zaman*, 17 Mayıs 2014,

s.4; Yaşam odaları *Hürriyet*, 15 Mayıs 2014, s.8; Düzenleme yapmalıyız *Hürriyet*, 16 Mayıs 2014, s.22; “Sigortacı disiplin getirecek” *Sabah*, 17 Mayıs 2014.s.8; İyileştirme şart! *Posta*, 17 Mayıs 2014, s.8).

4. Sınıf Körlüğünü Gizlemenin Bir Yolu Olarak Kullanılan Söylemsel Stratejiler

4.1. Adını Koy(a)mama: ‘Kaza’dan ‘Katliam’a Salınan Sözcük Tercihleri

Farklı medya gruplarına ve yayıncılık anlayışlarına rağmen incelenen beş ulusal gazetenin Soma’da yaşananları adlandırma ve yaşanan işçi katliamını sınıfsal bir mesele olarak ele almama konusunda ortaklaştıkları görülmektedir. Aşağıda yer alan tabloda beş gazetenin haber başlıklarında olayı nasıl adlandırdıkları görülmektedir.

Tablo 3: Haber Başlıklarında Soma İşçi Katliamının Adlandırılmasının Gazetelere Göre Dağılımı

Gazeteler	Facia	Kaza	Cinayet	Katliam	Soma	TOPLAM
Zaman	20	10	2	0	28	60
Posta	3	2	3	0	15	23
Hürriyet	6	5	2	0	31	44
Sözcü	14	2	0	2	17	35
Sabah	6	0	0	0	30	36
TOPLAM	49	19	7	2	121	181

Taranan 1169 haberin başlıkları incelendiğinde, sadece 181 haberin başlığında Soma işçi katliamına dair bir adlandırma yapıldığı görülmektedir. Bu haberlerin 49’unda “facia”, 19’unda “kaza”, 7’sinde “cinayet” ‘2’sinde katliam” geriye kalan 104 haberin başlığında ise “Soma” sözcüğü kullanılmıştır. Ulusal basının olayları adlandırma biçiminin olaya nasıl baktıklarının önemli göstergeleri olduğu belirtilmelidir. Özellikle haberin dikkat çeken ilk kısmı olması, haberin ne hakkında olduğuna dair bilginin alındığı en kestirme yer olması, metnin nasıl anlamlandırılması gerekliliğine dair ilk ideolojik konumlanmanın yapıldığı, haberin gerisini okuyup okumamayı belirlemesi gibi nedenlerle haber başlıklarında kullanılan sözcük ve söz dizimleri tercihi önemlidir ve bu tercihler gazetenin ideolojik

konumlanmasının ne olduğunun da göstergesidir. Editörler için başlıkların konuyu en iyi özetleyecek şekilde örgütlenmesi kadar gazetenin yayım politikasına en uygun düşecek başlığın bulunması da oldukça önemlidir. Bu bağlamda beş farklı gazetenin Soma katliamını adlandırma ya da adlandır(a)mama konusundaki bu ortaklığının yorumlanması önemlidir. Özellikle yukarıda iktidar eleştirisi (203 haber) ve kazanın nedenleri (290 haber) başlıkları altında ele aldığımız haberler dikkate alındığında gazeteler tarafından suçlanan kişi ya da kişiler değişse de olayın uyarılara rağmen göz göre geldiği (Bile bile ölüme yolladılar *Posta*, 18 Mayıs 2014; 17 gün önce uyarılmış *Posta*, 18 Mayıs 2014, s.1) madende çalışanların olası tehlikelere karşı hayatta kalabilmeleri için bir maden işletmesinde olması gerekenlerin olmaması (Madendeki o eksikler *Sabah*, 16 Mayıs 2014; Yaşam odasını kaldırdık yerine yenisini yapacaktık *Zaman*, 17 Mayıs 2014, s.7) bu eksiklerin denetlenmemesi ya da eksik yokmuş gibi çalışma izni verilmesi (En son martta denetlenmiş *Sabah*, 14 Mayıs 2014; Denetimlerden bir hafta önce haberdar oluyorduk *Zaman*, 18 Mayıs 2014), devletin denetim organlarından sorunsuz geçen madenin kağıt üzerinde mevzuata uygun hale getirilmesi (Madende hiçbir sorun yok her şey mevzuata uygun *Zaman*, 17 Mayıs 2014), yanında madenin taşeron şirkete kiralanmış olması, taşeron sisteminin tamamen ucuz emek gücünü devşirme ve maksimum üretime koşullanarak iş görme biçimi ve böylece ehil olmayan işçilerin aşırı çalışmaya ve üretmeye zorlanması (Madende yüzde 47 fazla kömür üretildi *Zaman*, 18 Mayıs 2014; Devlete en ucuz kömür Eynez'den *Zaman*, 18 Mayıs 2014; Taşeron değil de ne? *Posta*, 18 Mayıs 2014) bu zorlamanın ardında iktidarın bedava kömür dağıtma politikasının etkileri ve bedava dağıtılan kömürlerin büyük oranda Soma Madencilik Şirketi'nden alınması (Soma AŞ. 7 yılda 70 milyarlık ihale almış *Zaman*, 18 Mayıs 2014; AKP'nin bedava dağıttığı kömür bu madenden çıkıyor" *Sözcü*, 15 Mayıs 2014) gibi faktörler bir arada düşünüldüğünde yerin yüzlerce metre altında asgari ücret karşılığında çalışmaya mahkûm edilen bu insanların ölümlerini "sistem dışı veya umulmayan bir olay" anlamına gelen "kaza; ya da "çok üzüntü veren, acıklı olay, afet" anlamına gelen "facia" olarak adlandırmak doğru değildir. Bu olay yukarıda belirtildiği gibi hiç bir güvenlik önlemi almaksızın aşırı üretime zorlanmak yoluyla yer altında çalışmaya mahkûm edilen savunmasız insanların öldürülmesidir.³ Bu nedenle de olay "savunmasız insanların veya tutsakların toplu olarak öldürülmesi" olarak tarif edilen "katliam" sözcüğüne karşılık gelmektedir. Ancak taranan toplam 1169 haber içerisinde sadece 7 haberde cinayet, 2 haberde (Katliam madenin patronu tutuklandı *Sözcü*, 20 Mayıs 2014; Bilirkişi: Katliamın nedeni trafo değil *Sözcü*, 19 Mayıs 2014, s.10)

3 Sayılan bu gerekçelerin olayı katliam olarak tanımlamaya yeterli olması nedeniyle bu çalışmada olayı adlandırmak için "katliam" sözcüğü tercih edilmiştir.

“katliam” sözcüğü kullanılmıştır. Bu durum politik iktidarın olayla ilgili söylemine medyanın da eklenmesidir ve “katliama katliam dememe” tercihlerinin ortaklaşmasıdır.

4.2. “Yastayız”: Acıyı Ortaklaştırıp Genelleştirmek Suretiyle Sınıf Çelişkilerinin Üzerini Örtme

Ulusal basının Soma maden katliamının yapısal ve sınıfsal nedenlerini gizleyen söylemsel stratejilerinden biri, yaşanan acıyı ulusal birlik ve beraberliğin harcı kılarak, sınıfsal çıkar ve çelişkilerden azade bir “bizlik” hikâyesi kurmasıdır. Çalışma kapsamında basının bu tercihini geneleştirme söylemsel stratejisi olarak tanımlıyoruz. Bu strateji incelenen haberlerin söyleminde iç içe geçen üç yolla inşa edilmiştir: 1) Tutulan milli yasın gazetelerin biçimsel özellikleriyle ifadesi, 2) Acının ortaklığı ve genelliğine yapılan vurgu, 3) Ulusal dayanışmayla yaraların sarılacağı iddiası.

Ulusal basının Soma’da yaşananları bir milli yas anlatısı olarak kurarken başvurduğu yollardan biri, gazete formatına ilişkin biçimsel düzenlemelerdir. Siyah rengin ağırlıklı kullanımı, örneğin gazete ilk ve/veya son sayfalarında (*Sabah*, 14, 15, 16 Mayıs, *Hürriyet* 16 Mayıs 2014, *Sözcü*, 15 Mayıs 2014) ve haberlerde (*Hürriyet*, 16 Mayıs 2014, kapak) siyah fon kullanılması, haber başlıklarının siyah ve bold yazılması (*Sabah*, 15 Mayıs 2014, s. 8, 9, 20; *Posta*, 15 Mayıs 2014, s. 2 ve 3 ve arka kapak); haberlerin siyah çerçeveler içerisinde veya siyah fonlarla sunulması (tüm gazetelerde rastlanılmıştır), diğer zamanlarda renkli olan gazete logosu ve isminin siyah-beyaz basılması (*Posta*, 15 Mayıs 2014; *Sabah*, 14, 15, 16 Mayıs), ortak acıyı simgeleyen yas kurdelesini (*Sabah*), veya “Başımız sağ olsun (*Hürriyet*)”, “Türkiye yas tutuyor (*Sabah*)”, “Yastayız (*Posta*)” logolarının ilgili haber ve sayfalarda kullanılması bunlar arasındadır.

Acıyı ortaklaştırıp genelleştirme söylemsel stratejisi Soma’da meydana gelen facianın yalnızca madende ölenleri, yaralananları ve madende yakınlarını kaybeden aileleri etkilemekle kalmayıp, bütün Türkiye’yi sarstığı ve bir milli yas oluşturduğu anlatısıyla örülmektedir. Yasın ortaklığı sürmanşet, manşet ve haber başlıklarında kendisine sıklıkla yer bulmuştur: “Soma’daki maden faciası yüreğimizi dağladı (sürmanşet), Türkiye ağlıyor (*Sabah*, 14 Mayıs 2014, Manşet)”; “Öldük (*Posta*, 15 Mayıs 2014, manşet)”, “Türkiye yasta (*Sözcü*, 15 Mayıs 2014, arka sayfa sürmanşet)”; “Umutlar Sönüyor, Acımız Büyüyor, (*Zaman*, 16 Mayıs 2014)”, “Yastayız (*Hürriyet*, 15 Mayıs 2014, s.19)”.

Yasın ortaklığı askeri, politik, kültürel ve ekonomik seçkinler aracılığıyla anlatılmıştır. Haberlere göre Soma “facia”sı politikacılardan askerlere, iş

dünyasından sanatçılara, sporculardan öğrencilere kadar herkesi yasa boğmuştur. Böylece okuyucu politikacıların tepkilerini;⁴ Orgeneral Özel'in "komutanlarıyla" madenci mezarları başında dua okuyuşunu;⁵ "iş dünyası"nın üzüntüsünü ve tepkisini;⁶ Diyanet İşleri Başkanı'nın madencilere atfedilen Cuma hutbesini; ülkenin çeşitli yerlerinde madenciler için kılınan gıyabi cenaze namazlarını;⁷ "pop dünyası"nın Soma için nasıl "birleşti"ğini, Buse Terim'in yas nedeniyle düğününü, "aşık çift" Yavuz Bingöl ve Öykü Gürman'ın konserlerini ertelediğini;⁸ spor dünyasının soma için "ağladığını", futbol milli takımının döktüğü "milli gözyaşları"nı, Beşiktaş futbol takımı Teknik Direktörü Slaven Bilic'in "ağlatan sözleri"ni ve hatta Arda Turan'ın Madrid'de nasıl "teselli edildiğini"⁹ okur. Ölenlerin acısı tüm Türkiye'ye yayılmış hatta ülke sınırlarından taşarak o kadar genişlemiştir ki, gerçekte acıyı ortaklaştırıp genelleştirmek suretiyle gizlenmek isteneni *Zaman* gazetesinin bir tam sayfayı kaplayan haberine attığı büyük puntolu başlık özetlemektedir: "Soma değil Türkiye yandı" (*Zaman*, 20 Mayıs 2014, s.22).

-
- 4 Örneğin Mecliste saygı duruşu *Posta*, 15 Mayıs 2014, s.15; "Genel Kurul'da saygı duruşu" *Sözcü*, 15 Mayıs 2014, s. 5, "Bahçeli: Kalbimiz Soma için atıyor" *Sözcü*, 15 Mayıs 2014, s. 4; Liderlerden 19 Mayıs için buruk mesajlar *Posta*, 19 Mayıs 2014, s.1; 19 Mayıs mesajlarında Soma faciası vurgusu *Zaman*,19 Mayıs 2014,s.11; 301 ismi kürsüden okudu *Hürriyet*, 21 Mayıs 2014, s.1
 - 5 Örneğin, Komutanlardan karanfil ve dua, *Posta*, 19 Mayıs 2014, s.12; Komutandan maden şehitlerine dua, *Zaman*,20 Mayıs 2014,s.1; Genel Kurmay Başkanı Özel ve komutanlardan kabir ziyareti, *Sabah*, 20 Mayıs 2014, s.14; Komutanlardan Soma taziyesi, *Sözcü*, 20 Mayıs 2014, s.11
 - 6 Örneğin, İş Dünyası Soma'da meydana gelen facia'ya tepkisini gösterdi Kabul edilemez *Hürriyet*, 15 Mayıs 2014, s.14; İş dünyasından çağrı: Sorumlular bulunsun" *Sabah*, 15 Mayıs 2014. s. 8; "İş dünyası ve bankalar yardım seferberliğinde" *Sözcü*, 16 Mayıs 2014, s.6
 - 7 Örneğin, Eyüp Sultan'da Soma namazı *Hürriyet*, 17 Mayıs 2014, s.20; Türkiye Soma için duaya durdu *Zaman*,17 Mayıs 2014,s.3F
 - 8 Örneğin, Sanat dünyasından Soma feryadı *Zaman*,15 Mayıs 2014, s.2 Pop dünyası birleşti *Posta*, 18 Mayıs 2014, s.13; Gülben Ergen ve Suavi Soma'daydı *Zaman*,16 Mayıs 2014, s.2; Buse Terim düğününü erteledi *Zaman*,15 Mayıs 2014, s.2; Âşıklar da erteledi *Hürriyet*, 17 Mayıs 2014, s.2
 - 9 Örneğin, Spor dünyası Soma için ağlıyor *Zaman*,15 Mayıs 2014, s.30; "Spor dünyası kenetlendi. Sadece Türkiye'de değil yurt dışında da birçok kulüp büyük acıyı paylaşıyor." *Sabah Spor*, 16 Mayıs 2014. s.1; Milli gözyaşları *Hürriyet*, 20 Mayıs 2014, s.29 "Arda'nın en zor idmanı" *Sabah*, 15 Mayıs 2014. s.35 spor sayfası, "Bilic'ten ağlatan sözler" *Sabah Spor*, 16 Mayıs 2014. s.1, "Slaven Bilic ağlattı" *Sözcü*, 16 Mayıs 2014, spor sayfası

Basının acıyı ortaklaştırıp genelleştirmek suretiyle katliamın sınıfsal ve yapısal yanlarını görünmez kılmasının üçüncü yolu ortak acının milli dayanışmayla aşılabacağı vurgusunun sıklıkla tekrarlanmasıdır. Basın öne çıkardığı haberlerle ulusal bir dayanışma seferberliğinin gereğine işaret etmekte ve bu seferberliğin hükümetten iş dünyasına, sporculardan sanatçılara, psikologlardan avukatlara kadar çok geniş bir kesimin Soma’da yaşamını yitiren madencilerin ailelerine yaptığı yardımları öne çıkarmak yoluyla duyurmaktadır.

Yapılan yardımların haberleştirilmesi konusunda ön plana çıkan gazete *Sabah*’tır. Yukarıda da değinildiği gibi, iktidarla organik bir bağ içerisinde olan gazete, maden nedenleri ve madencilik konusundaki politika ve uygulamalar yerine, kaza sonrasında gerçekleştirilen arama kurtarma çalışmalarına, yaşanan milli acıya, hükümetin madenci yakınları için aldığı kararlara ve yardım seferberliğine odaklanmıştır. Yardımlar konusundaki diğer haberlerine ek olarak “Haydi Türkiye Soma’ya el ver” başlığı altında yardım taleplerini ve yapılan yardımları haberleştirmiştir (17 Mayıs, sürmanşet, 19, 20, 21 Mayıs 2014, s. 14).

Gazeteler incelendiğinde, yardım konusunda belirli aktörlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Soma’ya yardım edenler hükümet, iş çevreleri, sanatçılar, sporcular ve meslek birlikleridir. Yaşamını yitiren madencilerin şehit sayılacağı, yakınlarına maaş bağlanacağı, vergi borçlarının erteleneceği, “iş dünyasının yardıma koştuğu” (*Zaman*, 17 Mayıs 2014), bankaların “borç silme yarışı”nda (*Sabah*, 16 Mayıs 2014), THY’nin Somalı yetimler için seferberlik içinde olduğu (*Sabah*, 18 Mayıs 2014), Seda Sayan’ın Soma’da oyun parkı yaptıracağı (*Hürriyet*, 19 Mayıs 2014), Türkiye Barolar Birliği’nin Soma’da ücretsiz danışmanlık hizmeti vereceği (*Zaman*, 18 Mayıs 2014) ve spor kulüplerinin yardımları tüm gazetelerde aktarılır.

Sabah gazetesinin 15 Mayıs 2014 tarihli kapağı, acının ortaklaştırılıp genelleştirilmesi suretiyle sınıf çelişkilerinin üzerinin söylemsel olarak nasıl örtüldüğünü gösteren bir örnek olarak incelenebilir.

Resim 1: Sabah, 15 Mayıs 2014, sayfa 1

Gazete kapağı biçimsel olarak yukarıda değinilen tüm unsurları barındırmaktadır: Yas rengi siyah en hâkim renktir. Gazete logosu, ilan edilen ulusal yası paylaştığının bir işareti olarak siyah-beyaz basılmıştır. Manşetin üzerinde, gazete logosunun sağında yer alan yarıya inmiş Türk bayrağı fotoğrafı ve “Türkiye yas tutuyor” ifadesi, gazetenin sonraki sayılarında ve iç sayfalarında Soma’ya ilişkin haberlerde yas logosu olarak da kullanılmıştır. Gazete manşetlerinin üzerinde, logoyla yan yana yer verilen metinler, gazetelerin bu metinleri atılan manşetten daha önemli gördükleri ve vurgulamak istediklerini gösterir. Dolayısıyla Sabah için ilan edilen ulusal yas, en az siyah beyaz basılan gazete logosu kadar gazete kimliğinin bir parçası olarak kabul görmüş ve kapak sayfasında anlatılanların tümünün üzerinde ‘dalgalanan’ ve onları belirli bir çerçevede anlamlandıran “bayrak” olmuştur. ”Ocağımıza 274

ateş düştü” manşeti, “Cumhuriyet tarihinin en büyük felaketlerinden biri 77 milyonun yüreğini dağladı” alt başlığı ile desteklenmiştir. Manşet ve alt başlık okura büyük bir felaket yaşandığını ve bu felakette ölen 274 kişinin tüm ülkeyi, rakamla belirtmek gerekirse “77 milyonun yüreğini dağla”dığını söylemektedir. Kapağın sağ sütunu boyunca akan “Üç günlük yas ilan edildi”, “Eş ve çocuklara maaş bağlanacak”, “Dünya ‘acınızı paylaşıyoruz’ dedi” başlıkları da felaket nedeniyle tutulan yasin hem resmen hem de uluslararası toplum nezdinde kabul gördüğünü vurgulamaktadır. Kapağı ortalayan ve dönemin Başbakanı’nın “Hiçbir ihmale göz yummayız” sözünü başlığına taşıyan haber yaşanan felaket sonrasında hükümetin bölgede etkin olduğuna işaret etmektedir. Haberin spotu da başbakanın sözlerini aktarmış ve yaşanan ulusal yasa dikkat çekmiştir: “Başbakan Erdoğan: Milletçe büyük bir acı yaşıyoruz. Önce yaralarımızı sarıp yasımızı tutacağız.” Tüm bu başlıkların okura söylemediği temel şey ise yaşanan felaketin ve dolayısıyla yasin nedeninin ne olduğudur. Bu durum tam da yukarıda ele alınan ulusal basının Soma’da yaşanan maden katliamını adlandır(a)mama krizini aşma çabasını da göstermektedir. Ölen kim? Neden öldü? soruları yanıtız kalmakta, çekilen yasin büyüklüğü, resmiliği, uluslararasılığı bu soruların önüne geçmektedir. Profesyonel habercilik ilkelerinin bir parçası olarak haberde sözüne öncelik atfedilen Başbakan’ın söylediği gibi, geriye “yaraları sarıp yas tutmak” kalmaktadır.

Nedenleri belirsizleştirilmiş ve acısı genelleştirilmiş yas anlatısı, bir yandan olayı adlandırma zorluğunu aşmanın öte yandan da, ölümün acısını gerçekten yaşayan ve bu kayıpların sonuçlarından fiili olarak etkilenecek olan kişilerin acısını görünmez kılmanın aracına dönüşmektedir. Ancak anlamın çok vurgululuğu ve söylemin hiçbir zaman sabitlenemeyen yapısı, *Sabah*’ın bu kapağında da kendisini göstermekte, tam da 77 milyonun yas tuttuğu belirtilirken, kapakta yer alan fotoğraflarda gerçekten ağlayanlar sadece madenci yakını kadınlar olmakta, haberin söyleminin gerçeği örtme stratejisi, gazete kapağını sol tarafta boydan boya kaplayan fotoğrafta kendisini ele vermektedir.

4.3. Katliamın Nedenlerini Kişiselleştirmek Yoluyla Sınıfsal Çıkarları Görünmez Kılmak

Kişiselleştirme olayların görünür kısmına ve kişiler arasındaki çatışma ve mücadeleye odaklanmak yoluyla büyük toplumsal, ekonomik ya da siyasi resmin önemsizleştirilmesi, üstünün kapatılmasıdır (Bennett 2002: 45). Bu stratejide makro olan mikronun lehine yok sayılır, bireyler arasındaki davalar ve çatışmalar vurgulanır, derin analiz gerektirmeyen kişiselleşmiş hikâyeler merkeze alınarak yapısal ya da kurumsal analizler atlanır (Boykoff ve Boykoff, 2007: 1192).

Bir gazetecilik pratiği olarak kişiselleştirme beş ulusal gazetede taranan ve katliamın nedenleri başlığı altında kodlanan 190 haberde de tespit edilebilmektedir. Bu haberlerde kazanın nedeninin genel olarak belli kişi veya kişilerin sorumsuzluğu, ihmali ile ilişkilendirilmiştir. Haber metinlerinde tarafların iddialarına ve kişisel suçlamalarına ağırlık verilerek makro yapısal sorunlar görünmez kılınmıştır. Kişiselleştirme stratejisi bütün gazeteler tarafından kullanılmakla birlikte,¹⁰ *Sözcü ve Sabah*’ta daha belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. *Sabah* gazetesinde “Faciayı işletme hatası getirdi” (17 Mayıs 2014), “Aktör Patron” (Manşet, 17 Mayıs 2014), “Patron paçayı sıyıramayacak” (18 Mayıs 2014) başlıklı haberlerde de görüldüğü gibi meydana gelen kazanın nedeni ve sorumlusu olarak neredeyse yalnızca “patron” ve “maden sahibi” gösterilmektedir. *Sözcü* AKP hükümetinin temsilcileri ile dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ı neredeyse tüm yaşananların müsebbibi olarak işaretlemektedir (Bakan Yıldız öve öve bitirememiştii 14 Mayıs 2014; Bakan o patronla içli dışlı 15 Mayıs 2014; ‘Amirler yanlış yere yönlendirdi arkadaşlar öldü’ 15 Mayıs 2014; Madencilik iki yıldır Erdoğan’ın tekelinde 16 Mayıs 2014).

Resim 2’de *Sabah* gazetesinin manşetten verdiği haber yer almaktadır. “Aktör Patron” başlıklı haberde kişiselleştirme stratejisinin nasıl kullanıldığı ayrıntılı olarak analiz edilmektedir.

10 Örn. bkz. *Posta* (Şirket kadar AKP’de suçlu 18 Mayıs 2014; ‘Eş-dost faciası’ 19 Mayıs 2014; Devletten ihale yağmış 19 Mayıs 2014); *Sözcü* (Bakan Yıldız öve öve bitirememiştii 14 Mayıs 2014; Bakan o patronla içli dışlı 15 Mayıs 2014; ‘Amirler yanlış yere yönlendirdi arkadaşlar öldü’ 15 Mayıs 2014; Madencilik iki yıldır Erdoğan’ın tekelinde 16 Mayıs 2014); *Hürriyet*, (20 gün önce Soma’ya ret 14 Mayıs 2014; Kahreden tutanak/Önergeyi bunun için verdik/Yürütme kusurlu 15 Mayıs 2014; Niye imzalamadık 15 Mayıs 2014; Basılan oksijen yangını körükledi 15 Mayıs 2014; Tarladan madene 20 Mayıs 2014); *Zaman* (Hükümeti uyardık dinlemediler 15 Mayıs 2014; Jeoloji mühendisi Noyan ciddi tedbir alınmamış 15 Mayıs 2014; 1860 İngiltere’sinden örnek verdi: Bunlar olağan şeyler! 15 Mayıs 2014; Yaşam odasını kaldırdık yerine yenisini yapacaktık 17 Mayıs 2014); *Sabah* (Hani yaşam odaları vardı? 16 Mayıs 2014; Faciayı işletme hatası getirdi 17 Mayıs 2014; O madende ihmal zinciri 19 Mayıs 2014; Sığınakları bile sattı 21 Mayıs 2014).

Resim 2: "Aktör Patron". Sabah, 17 Mayıs 2014, Manşet

Resim 3: "Aktör gibi rol kesti", Sabah, 17 Mayıs 2014, s 21

Haberde kömür madeninin sahibi Alp Gürkan'ın basın açıklaması yaparken çekilen beş ayrı fotoğrafına, bu fotoğrafların altında cenaze namazı kıldıkları anlaşılan insanların görüntülerine, bu görüntünün hemen önünde yerde ve bankta duran madenci baretlerinin ve çizmelerinin görüntülerine yer verilmiştir. Alp Gürkan'ın fotoğrafının altında “Katil Ocağın sahibi Alp Gürkan” denilmekte yaptığı “uzun basın toplantısında hiç sorumluluk” üstlenmemekle, “laf kalabalığı” yapmakla ve “rol kesmekle” eleştirilmektedir. Ayrıca fotoğrafın üzerinde “pişkin açıklamalar” ve “yaşam odası itirafı” başlıklı devamı başka sayfada olan iki kısa haber özeti yer almaktadır. Resim 3'te verilen haberin devamına bakıldığında “Aktör gibi rol kesti” başlığı altında “ölüm ocağının sahibi Alp Gürkan” adlandırmasıyla yine patronun fotoğrafına yer verilmiş, fotoğrafın üzerinde “faciadan 3 gün sonra ortaya çıktığı”, “somut bilgi vermediği” ve “aktör gibi” rol yaptığı maddeleri sıralanmıştır. Haberin sağ alt köşesinde Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası Birliği'nin (TMMOB) patrona soruşturma başlattığı bilgisine yer verilirken fotoğrafın sağ üst köşesine de “TÜRKİYE YAS TUTUYOR” mührü basılmıştır.

Haberde facianın suçlusu olarak gösterilen patronun başka bir suçtan daha yargılandığı bilgisi de verilmektedir. Alp Gürkan'ın suç işlemek amacıyla örgüte üye olma, örgüt kurarak “hileli iflas vb.” işlere karışmış olması nedeniyle ağır ceza mahkemesinde başka iş adamlarıyla birlikte yargılandığı söylenmektedir. Gazetenin manşet yaptığı ve tırnak işareti olmaksızın kullandığı sözcük tercihleriyle patron olayın faili olarak işaretlenmiştir. Gazetenin patrona isnat ettiği suçun doğruluğu Alp Gürkan'ın başka bir organize suçtan da yargılandığı bilgisinin eklenmesiyle kuvvetlendirilmiştir. Öte yandan yine *Sabah* gazetesinde sözcük tercihindeki farklılıklardan dolayı diğer gazetelerden daha belirgin biçimde yapılan kişiselleştirmenin vardığı son nokta, yukarıdaki haberin metninde de görülen “ölüm madeni”, “katil ocak” gibi tamlamaların kullanılmasıdır. Örneğin, “Madendeki o eksikler” (16 Mayıs 2014); “O madende ihmal zinciri (19 Mayıs 2014); “Ölüm madeninde işçi kalmadı: 301 şehit (18 Mayıs 2014); S panosunun intikamı (20 Mayıs 2014); Faciayı işletme hatası getirdi (17 Mayıs 2014) başlıklı haberlerde de rastlanan, başlığa da taşınan “Ölüm ocağı” “Ölüm madeni”, “kaçak ocak” gibi adlandırmalarla *Sabah*'ın tek kişiye-patrona yüklediği sorumluluk, giderek patronu da görünmez kılacak şekilde bizzat maden ocağına kesilmektedir.

Diğer dört gazetede de kişiselleştirme stratejisi işlemekle birlikte patron yanında, “AKP'nin bedava dağıttığı kömür bu madenden çıkıyor” (*Sözcü*, 15 Mayıs 2014), “İktidar, muhalefetin Soma'yla ilgili önermelerini 20 gün önce reddetmiş” (*Zaman*, 14 Mayıs 2014) başlıklı haberlerde görüleceği gibi patrona ve işletmeye ayrıcalık tanıyan, denetlemeyen, eksikliklere göz yumarak oradan ucuz kömür alan AK Parti iktidarı da suçlanmakta ve *Sözcü*'nün 16 Mayıs 2014 tarihli “Madencilik iki yıldır Erdoğan'ın tekelinde” başlıklı haberinde AK

Parti'nin de ötesinde sektöre ilişkin her şeyi belirleyen kişi olarak Başbakan Tayyip Erdoğan'ın kazadan sorumlu tutulduğu görülmektedir. Bu durum *Sabah* dışındaki diğer gazetelerde de karşımıza çıkmaktadır: “CHP’li Tanrıkulu Arıncı’ya sordu: Soma Holding, Bilal Erdoğan’ın vakfı TÜRGEV’e bağış yaptı mı? *Zaman*, 19 Mayıs 2014”; “Bakanlıktan madene transfer *Hürriyet*, 20 Mayıs 2014; AKP’yle başına talih kuşu kondu *Sözcü*, 15 Mayıs 2014; Müdürün eşi AKP’li meclis üyesi çıktı *Sözcü*, 15 Mayıs 2014; Devletten ihale yağmış *Posta*, 19 Mayıs 2014”.

Aşağıda yer verilen, *Sözcü* gazetesinin 16 Mayıs 2014 tarihli ‘Madencilik, iki yıldır Erdoğan’ın tekelinde’ başlıklı haberinde katliamın sebebi doğrudan doğruya başbakanla ilişkilendirilmektedir. Haber muhalefet milletvekili Umut Oran’ın Soma’da meydana gelen kazadan iki ay kadar önce 4 Mart 2014’te yeni açılacak madenlerin ruhsat izinlerinin doğrudan Başbakana bağlandığına dair bir genelgeyi gündeme getirmesiyle ilgilidir. Milletvekilinin sözlerini haberin hem başlığına hem de alt başlığına tırnak işareti içerisinde taşıyan gazete, olayın müsebbibinin Başbakan olduğunu bu başlıklar aracılığıyla aktarmaktadır: “Madencilik, iki yıldır Erdoğan’ın tekelinde’ ve “Erdoğan’ın eseri.” Gazetenin Ak Parti ve Erdoğan karşıtlığını merkeze alan genel yayın politikasının da bir sonucu olarak Soma haberleri gazetede giderek “facia”nın kendisinden uzaklaşmış, Erdoğan’ın açıklamalarına, Soma ziyaretine, bu ziyaret sırasında karşılaştığı protestolara, müşavirinin bir vatandaşa attığı tekme ve en uç noktada Erdoğan’ın olaylar karşısında verdiği duygusal tepkiye kaymıştır. Öyle ki gazetenin 18 Mayıs tarihli son sayfası tamamen Erdoğan’a ayrılmış, “Erdoğan’ın Mısır’da ölen Esmâ için”, ağladığını gösteren fotoğraf ile “Madende şehit olanlar için gözyaşı dökme”diğini gösteren fotoğraf yan yana koyularak bir karşılaştırma yapılmıştır. Böylece madende yaşananların ardındaki çok boyutlu toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkiler görünmez kılınarak, mesele Erdoğan’ın kişiliğine ilişkin bir soruna indirgenmiştir.

Resim 4: "Madencilik iki yıldır Erdoğan'ın tekelinde", *Sözcü*, 16 Mayıs 2014, s. 4

Resim 5: "300 İşçi, bir Esmâ etmedi", *Sözcü*, 18 Mayıs 2014 son sayfa

Özetlersek, kişiselleştirme stratejisinin kurulduğu haberlerin söyleminde ağırlıklı olarak öne çıkan argümanın “facia”nın kişi ya da kişilerin ihmallerinin bir sonucu olduğudur. Hatta *Sabah* gazetesi kişiselleşmeyi cansız varlıklara da aktararak maden ocağını, elektrik panosunu ve işletmeyi de katliamın nedeni olarak işaretlemiştir. Bu nedenle iktidar yandaşlığı ile yalnızca patronu ve maden ocağını suçlu olarak öne çıkaran *Sabah* gazetesi ile patronu, AKP hükümetini ya da Tayyip Erdoğan’ı kazanın nedeni olarak öne çıkaran *Zaman*, *Posta*, *Hürriyet* ve *Sözcü* gazetelerinin hepsinde de yapılan şey haberlerde katliamın nedenlerinin kişiselleştirilmesidir. Bu açıdan söylemsel bir strateji olarak *kişiselleştirme* katliamın asıl sebeplerini kapatmak isteyen medyanın bir yer değiştirme oyunudur. Bu oyun, örneğin iş cinayetlerinin sebeplerini kapitalist sistemle, üretim baskısıyla, kar hırsıyla ilişkili olarak öne çıkarmak yerine işçinin dikkatsizliğine, tek bir işverenin sorumsuzluğuna, ya da sadece iktidar karşıtlığı nedeniyle mevcut hükümete bağlayan bir yer değiştirme stratejisidir. Diğer bir söyleyişle bu durum yapısal olarak ekonomik ve siyasi elitlerin çıkarlarıyla bağlı olan medyanın bu ilişkileri perdelemesidir, meselenin bir sınıf meselesi olduğu gerçeğinin görünmez kılınmasıdır.

4.4. Madencinin Acısına Bakmak: Perdenin Arkasından Görünen Yoksul Hayat Hikâyeleri

Ulusal basının Soma maden katliamına ilişkin haberleri, yukarıdaki başlıklarda da anlatıldığı gibi yaşanan büyük “facianın” bütün Türkiye’yi yasa boğduğu, bu yası paylaşan her kesimden insanı Soma için seferber ettiği “büyük” anlatısını, ölüme yollanan madencilerin çalışma ve yaşam koşullarını ortaya seren tekil dramatik hikâyeleri desteklemiştir. “Büyük facıları” ve sansasyonları değerli kılan habercilik pratikleri içerisinde, daha önce peyder pey iş cinayetlerinde hayatını kaybeden madencilerin kim olduğu, nerede ve nasıl yaşadıkları, arkalarında nasıl bir hayat bıraktıklarının haberleştirilebilmesi için çok sayıda ölmeleri gerekmiştir. Nitekim en çok satan beş ulusal gazetede yer alan haberlerin konularına göre dağılımının ele alındığı bölümde de değinildiği gibi, ulusal basının Soma maden katliamıyla ilgili en çok haberleştirdiği konu, 1169 Soma haberin içerisinde madencilere ve yakınlarına ilişkin dramatik hikâyeler olmuştur. Basın bu hikâyeleri aracılığıyla bir yandan yok saymadığı gerçeği -yaşanan katliamın boyutları- haberleştirme olanağı bulurken, bir yandan da, bu gerçeği birbirinden kopuk ve duygusal yoğunluğu yüksek dram hikâyeleri içerisine sıkıştırarak kapatma olanağı sunmuştur. Nitekim basının haber yapma pratikleri üzerine yapılan çalışmalar, bir haberleştirme pratiği olarak dramatikleştirmenin, geçmiş ya da gelecek yerine bugünü, devamlılık yerine kriz ve çatışmaları vurguladığını, konu edindiği hikâyeleri ardındaki karmaşık siyasi bilgiyi ve iktidar ilişkilerini

önemsizleştirdiğini göstermektedir Dramatize edilmiş haberler toplumsal sorunların daha derin bir analizini yapmaktan çekinir, bunun yerine olayların görünür yüzündeki çarpıcı entrikaları haberleştirir (Bennett, 2003: 41-50). Dramatikleştirme, basının bilgiyi birbirinden kopuk parçalar olarak aktarma pratiğiyle birlikte işler. Basının haber yapma pratikleri, haberin aktörlerini içinde buldukları bağlamdan, haberlerde aktarılan bilgileri de diğer bilgilerden kopararak okuyuculara gerçekliğe ilişkin fragmanlar sunar (Bennett, 2003: 41-50).

Bennett'in bu vurgusu bu çalışma için de yol gösterici olmuştur. Nitekim bu çalışmada dramatik madenci öyküleri konu başlığı altında ele alınan 228 haber, yok sayılmayacak kadar çok acıyı ortaya saçan katliamın, bireysel acı hikayeleri şeklinde, birbirleriyle ve madencilik sektörünün sınıfsal, ekonomik ve politik bağlamından yalıtılarak aktarılmasının söylemsel bir aracı olmuştur.

Basın madencilere ilişkin kahramanlık, kurtuluş ve acı hikâyelerini haberleştirirken, birtakım dramatikleştirme stratejilerinden faydalanmıştır. Basın, yüzlerce acı hikâyesi içerisinde zıtlıkları barındıran (Düğün ve Cenaze, *Hürriyet*, 16 Mayıs 2014; Aynı gün hem kefen hem kundak hazırladılar, *Zaman*, 17 Mayıs 2014; 5 yıl önce güldürmüştü bu kez herkesi ağlattı, *Sabah*, 21 Mayıs 2014), kaderin cilvesini öne çıkaran (Tüm hayatları gibi ölümleri de bir oldu *Sabah*, 17 Mayıs 2014; Çıkışa 10 metre kala *Posta*, 17 Mayıs 2014; Beli ağrıyınca gitmedi ve... *Posta*, 17 Mayıs 2014; Gerçekten de son günü oldu *Zaman*, 16 Mayıs 2014; Ağabeyi öldü, rapor alan kardeş kurtuldu" *Sözcü*, 15 Mayıs 2014); yaşanan büyük olayın hayatın akışını nasıl da sekteye uğrattığını ortaya koyan (Kızını evlendirecekti *Posta*, 15 Mayıs 2014; Maden ocağında sönen mutluluk *Hürriyet*, 15 Mayıs 2014; Facianın yürek yakan sonucu: 232 çocuk 'Baba' diyemeyecek" *Sözcü*, 21 Mayıs 2014) ve madencileri 'yerin yedi kat altında çalışmaya' mecbur bırakan 'çarpıcı' çaresizlikleri (Lösemili oğlu için yerin altında, *Hürriyet*, 17 Mayıs 2014; Oğlunun işitme cihazı için mesaiye kalıyordu *Zaman*, 16 Mayıs 2014; Üniversite masrafları için madende çalışıyordu *Zaman*, 16 Mayıs 2014; Yanan evi için madene döndüğü ilk gün öldü *Sabah*, 19 Mayıs 2014) haberleştirmeye değer görmüştür. Bu değerlendirmenin profesyonel iş yapış ilkeleriyle olan bağı, incelenen beş ulusal gazetenin hepsinin kimi zaman aynı kimi zaman da farklı sözcüklerle ama hep aynı hikayeleri haberleştirmesinde kendini göstermektedir. Bütün bu saptamayı serimlemek üzere *Hürriyet* gazetesinin Resim 6'da gösterilen ve dramatikleştirmeyi sürmanşetine taşıdığı 16 Mayıs 2014 tarihli birinci sayfası incelenebilir.

Resim 6: “Düğün ve Cenaze”, *Hürriyet*, 16 Mayıs 2014, Sürmanşet

Resim 7: *Zaman*, 16 Mayıs 2014, s. 3

Hürriyet'in sürmanşetten verdiği haber, yukarıda ele alınan dramatikleştirme unsurlarını bir arada okuyucuya sunmaktadır. Haberci adeta yaşananlardan kaderin cilvesini gösteren, zıtlıkları bir araya getirerek insanı çarpan, hayatı kesintiye uğratma özelliğiyle okuyucuyu derinden sarsacak bir dram hikâyesi inşa etmiştir. Soma'da aynı madende çalışan ve komşu olan iki ailenin bir yandan düğün yaparken bir yandan da yas tuttuğunu anlatan haber "Düğün ve cenaze" başlığıyla aktarılmıştır. Haberin ana kahramanları, üçü de madende çalışan, ancak biri düğün izninde olduğu için madene gitmeyip hayatta kalırken, diğer ikisi madende ölen birbirine komşu madencilerdir. Düğün, kaderin bir cilvesi sonucu izinli madencinin hayatta kalmasını sağlarken, diğerlerinin madende ölmesi hayatın akışını sekteye uğratmış ve ortaya "düğün ve cenaze"yi yan yana getiren bir zıtlık hikâyesi çıkmıştır.

Haberin "Lambahanedeki davetiye" ve "İki ay sonra baba olacaktı" alt başlıklarıyla verilen bölümünde daha önceden planlanmış, kaçınılamayan bir düğünün madende yaşanan olayla nasıl kesintiye uğradığı, yaşananların zıtlığı ön plana çıkarılarak haberleştirilmiştir. Bu düğün, komşu evin madende ölen oğlunun "8 ay önceki" "gümbür gümbür" düğününe benzememektedir. O düğünle mutlu mesut evlenen "7 aylık hamile eşi"ninse artık "gözleri yaşlı"dır. Haberci inşa ettiği bu hikâyeyi haberin görsel unsurlarıyla desteklemiştir. Haberin solunda verilen ve kucağında çocuğuyla ağlayan anne cenazenin, haberin sağında verilen süslenmiş bir araba ise düğünün göstergeleri olarak okura sunulmuştur.

Soma maden katliamını, oldukça dramatik bir şekilde zıtlıkları bir arada yaşatan, kaderin cilvesini ortaya koyan tesadüfleri barındıran ve hayatın akışını kesintiye uğratan bir "olay" olarak kuran bu haber, facianın acı sonuçlarını merkezine almış ancak yaşananları büyük bağlamı ve olayın ardındaki iktidar ilişkilerinden soyutlamıştır. Hikâye okuru parçalanmış ve birbiriyle ilişkisi habercilik pratikleriyle kurulmuş trajedilere odaklayarak, meselenin ardında yatan sınıf çelişkilerini görünmez kılmıştır. Öyle ki inşa edilen öykünün gerçeklik iddiasının bulunduğu son noktada, düğün ve cenaze evlerinin yakınlığı habere iliştirilen bir kroki aracılığıyla kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Hürriyet'in kapağı neredeyse tamamen dramatik madenci öykülerine ayrılmıştır. Sürmanşette komşu evlerde aynı anda süren "Düğün ve cenaze" haberleştirilirken, "İşte Cehennem" başlıklı manşetle verilen haberde, arama kurtarma çalışması yürüten ekiplerin maden koridorlarında nasıl çalıştıkları aktarılmıştır. Kapağın sağ sütununda önce "Biz bittik artık" başlığıyla "80 metre karelik küçücük evden" çıkan madenci cenazeleri haberleştirilmiştir. Bu haberin altında "o gün rahatsız olduğu için madene inmeyen" Fatih'in, madende ölen babası ve kardeşinin tabutlarına sarılarak ağlayan görüntüsü eşlik etmiştir. "Oğluna koştu birlikte öldüler" başlığı taşıyan haberde, kurtulma ihtimali varken oğlunu aramak üzere madenin derinlerine inen babanın hikâyesi

“cesetleri bulunduğu birbirlerine sarılmış haldeydiler” cümlesiyle tamamlanmıştır. Gazete kapağının alt kısmını ise boylu boyunca, Somalı madencilerin cenaze törenine katılanların oluşturduğu “hüzün konvoyu”nun fotoğrafı kaplamıştır.

Madencilere ilişkin haberlerin, aynı sayfada peş peşe ve yan yana ancak birbirinden yalıtık seyirlik acı hikâyeleri olarak sunumu incelenen ulusal gazeteler tarafından üzerinde ortaklaşmış bir editöryal tercih olarak karşımıza çıkmaktadır. *Zaman* gazetesinin Resim 7’de verilen üçüncü sayfası bunun tipik bir örneğidir. Gazete sayfası birbirinden farklı yedi madenci hikâyesini okura sunmaktadır. Aktarılan dramatik hikâyelerin bir takım işaretlerle birbirinden ayrıştırıldığı görülmektedir. Sayfanın merkezinde yer alan “Üniversite Masrafı için madende çalışıyordu” başlıklı haber, siyah bir çerçeve ile diğerlerinden ayrılmış, sayfanın geri kalanında verilen her hikâyenin ötekilerden ayrı yeni bir hikâye olduğu, haber başlıklarının yanı sıra, haber metinlerinin başına koyulan büyük ve bold ok işaretiyle vurgulanmıştır.

Sayfada “Üniversite masrafı için madende çalışıyordu” başlığıyla aktarılan 19 yaşındaki Cemal Yıldız’ın hikâyesi, “Oğlunun işitme cihazı için mesaiye” kalan Şerif Gezgin’in hikâyesi ya da emekli olduğu halde “ailesini geçindirmek zorunda” olduğu için madene inen Muzaffer Eren’in “Gerçekten de son günü oldu” başlığıyla aktarılan hikâyesi yukarıda da belirtildiği gibi dramatikleştirilmenin madencilerin ‘büyük çaresizlikleri’ aracılığıyla kurulduğu haberler olmuştur. Bu hikâyelere yakından bakıldığında her birinin gerisinde temel yaşam gereksinimlerini karşılamak için madende çalışmak zorunda kalan insanları anlattığı görülmektedir. Basın yapısal yanlılıkla malul iş yapma pratikleri içerisinde, ele aldığı konuyu bağlama ve birbirleriyle ilişkisini koparıp, duygusal yoğunluğu öne çıkan kişisel hikâyeler şeklinde sunmakla Soma katliamının yoksul işçi sınıfı gerçeğiyle olan bağını kapatmaya çalıştığı nokta yakalanmakta, gazete sayfalarında geniş bir yer ayrılan çok sayıdaki dramatik hikâye bu gerçeği çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Sonuç

Aralarındaki farklılıklara rağmen konularının ve temalarının dağılımına bakıldığında incelenen beş gazetenin temel ortaklığının Soma’da meydana gelen katliamı-iş cinayetini bir sınıf körlüğü içinde ele almaları olduğu iddia edilebilir. Soma’da yaşananlar hem iktidar övgüsü yapan *Sabah* gazetesinde hem de iktidar eleştirisi yapan *Zaman*, *Hürriyet*, *Sözcü* ve *Posta*’da “facia” olarak adlandırılmıştır. Soma maden katliamı ulusal basında üretim baskısı, emeğin sömürülmesi, emeğin ucuza kapatılması, maliyetleri düşürmek için temel güvenlik önlemlerinin alınmaması, iktidar ve sermaye sınıfı arasındaki ilişkiler yani sınıfsal çıkar ve ezilen işçi sınıfının karın tokluğuna en kötü

koşullarda çalışıyor olması üzerinden tartışılmamıştır. Katliamın ardındaki makro yapısal sorunlar çalışmanın temel bulgusu olarak ortaya konulan *kişiselleştirme*, *genelleştirme* ve *dramatikleştirme* söylemsel stratejileri aracılığıyla perdelenmeye çalışılmıştır.

Öte yandan Soma katliamının ardındaki sınıf çıkarlarına işaret eden ve bir sistem eleştirisi barındıran az sayıda haberler de bulunmaktadır.¹¹ *Sabah* gazetesi dışındaki diğer dört gazetede tespit edilen bu az sayıdaki bu haberler Lacan'ın semptomu “bastırılanın geri dönüşü” olarak tanımlayışına uygun biçimde, yok sayılan sınıf çelişkilerini görünür kılarken, gazetelerin ideolojik konumlarından bir sapma olarak yorumlanabilir. Üstü örtülemeyen gerçeklik sadece az sayıdaki bu istisna ile değil, bizzat basının kapatma stratejilerinde kendisini göstermiştir. Basının söylemsel olarak bastırmaya çalıştığı gerçeklik, apaçık görülmektedir. Nitekim özellikle dramatikleştirme stratejisi altında ele alınan haberlerin sadece başlıklarına bakıldığında bile yazılan hikâyenin yaşamak için en kötü koşullarda çalışmak zorunda bırakılan yoksul insanların sömürülen emeklerinin hikâyesi olduğu apaçık görülmektedir.

Kaynakça

- Alankuş, Sevda (2007), “Önsöz”, Alankuş, Sevda (Der.), *İnsan Hakları Haberciliği* (İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları): 25-50.
- Alankuş, Sevda (2008), “Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurtaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği”, Alankuş, Sevda (Der.), *Okuldan Haber Odasına: Hak Haberciliğine Doğru* (İstanbul: IPS Vakfı Yayınları): 2-23.
- Bennett, W. Lance (2003), *News: The Politics of Illusion* (New York: Longman).
- Boykoff, Maxwell T. ve Jules M. Boykoff (2007), “Climate Change and Journalistic Norms: A Case-study of US Mass-media Coverage”, *Geoforum*, 38 (6): 1190-1204.

11 Bkz: *Hürriyet*'te: ‘Burası Köle kampı’ 15 Mayıs 2014, s.6; Kaza mı kar hırsı mı, 15 Mayıs 2014, s.23; Rödovans mı kölelik mi, 16 Mayıs 2014, s.16; Kömür baskısı, 16 Mayıs 2014, s.16; Taşeron varsa kaza kaçınılmaz, 17 Mayıs 2014, s.12; Kaza değil iş cinayeti, 18 Mayıs 2014, s.8; Avukatlar: cinayet, 15 Mayıs 2014; Kaza değil iş cinayeti, 18 Mayıs 2014. *Posta*'da: ‘Kaza değil, cinayet’ (15 Mayıs 2014, s.2), ‘İş cinayetlerine yılda 1250 kurban (19 Mayıs 2014, s.9), ‘Bu cinayetlerin hesabını soracağız’ (18 Mayıs 2014, s.9). *Zaman*'da: Soma'daki facia kaza değil, cinayet (17 Mayıs 2014, s.13). *Sözcü*'de: Katliam madenin patronu tutuklandı (20 Mayıs 2014), Bilirkişi: Katliamın nedeni trafo değil (19 Mayıs 2014, s.10).

- Cottle, Simon (2014), "Rethinking Media and Disasters in a Global Age: What's Changed and Why it Matters", *Media, War & Conflict*, 7 (1): 3-22.
- Houston, Brian J., Cathy Ellen Rosenholtz ve Betty Pfefferbaum (2013), "Disaster News: Framing and Frame Changing in Coverage of Major U.S. Natural Disasters, 2000-2010", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89 (4): 606-23.
- Curran, James (2002), "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Bıçme", İrvan, Süleyman (Der.), *Medya, Kültür, Siyaset* (Ankara: Alp Yayınevi): 181-262.
- Cünedioğlu, H. Ekrem ve Selin Arslanhan (2010), "Madenlerde Yaşanan İş Kazaları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", *TEPAV Değerlendirme Notu*, www.tepav.org.tr (10/01/2016).
- Çelik, Aziz (2014), "Organize Bir Katliam: Soma", *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 49-50: 4-9.
- Çoban Keneş, Hatice (2011), "Depremin Görünürleştirdiği Yeni İrkçı Söylemler: 'İlahi Adalet' ve 'Kürt Depremi'", *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 9 (1-2): 47-72.
- Doğan, H. Can (2012), *Türkiye'de İş Kazaları İstatistikleri, Maden Kazaları ve Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi*, http://www.kmo.org.tr/resimler/ekler/e1d33f9fe5bb902_ek.pdf?tipi=2&туру=H&sube=1 (15.01.2016).
- Due, Clemence, Thompson Kirrilly ve Every Danielle (2014), "An Image of Hope in a Week of Despair: Representations of Sam the Koala in the Australian Mainstream News Media", *Media International Australia*, 151: 47-55.
- Eisensee, Thomas ve Stro'mberg David (2007), "News Droughts, News Floods, and US. Disaster Relief", *The Quarterly Journal of Economics*, Mayıs 2007: 693-728.
- Ergül, Hakan, Emre Gökalp ve İncilay Cangöz (2010), "From the Wrath of Allah to Divine Judgment: Natural Disasters in Islamic Press in Turkey", *Journal of Multicultural Discourses*, 5 (1): 3-22.
- Ewart, Jacqui ve Hamish McLean (2014), "Ducking for Cover in the 'Blame Game': News Framing of the Findings of Two Reports into the 2010–11 Queensland Floods". *Disasters*, 39 (1): 166–184.
- Fu, King-wa, Ling Zhou, Qiang Zhag, Chan Yen-Ying ve Ford Burkhart (2012), "Newspaper Coverage of Emergency Eesponse and Government Responsibility in Domestic Natural Disasters: China-US and within-China Comparisons", *Health, Risk & Society*, 14 (1): 71-85.
- Gürses, Fatma (2015), "Gazetecilik Pratiklerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi: 'Soma Faciası' Haberleri", *Proceedings of INTCESS 15- 2 nd International Conference on Education and Social Sciences* (İstanbul): 175-187.
- Hackett, Robert A. (1998), "Bir Paradigmanın Önemini Yitirışı: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik", *A.Ü. İletişim Fakültesi Yıllık 1997/1998*: 31-72.
- Hall, Stuart (1999), "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", Küçük, Mehmet (Der.), *Medya, İktidar, İdeoloji* (Ankara: Ark Yayınları): 77-126.
- İnal, Ayşe (1994), "Haber Üretim Sürecine Farklı İki Yaklaşım", *A.Ü. İletişim Fakültesi Yıllık 1993*: 155-177.
- İnal, Ayşe (1995), "Yazılı Basının Haberlerinde 'Yapısal' Yanlılık Sorunu", *Toplum ve Bilim*, 67: 111-134.
- Jiménez-Martínez, César (2014), "Disasters as Media Events: The Rescue of the Chilean Miners on National and Global Television", *International Journal of Communication*, 8: 1807–1830.

- Joye, Stijn (2009), "The Hierarchy of Global Suffering: A Critical Discourse Analysis of Television News Reporting on Foreign Natural Disasters", *The Journal of International Communication*, 15 (2): 45-61.
- Joye, Stijn (2014), "Media and Disasters: Demarcating an Emerging and Interdisciplinary Area of Research", *Sociology Compass*, 8 (8): 993-1003.
- Katz, Elihu ve Tamar Liebes (2007), "No More Peace! How Disaster, Terror and War Have Upstaged Media Events", *International Journal of Communication*, 1: 157-166.
- Kuttschreuter, Margot, Jan Martien Gutteling ve Maureen de Hond (2011), "Framing and Tone-of-Voice of Disaster Media Coverage: The Aftermath of the Enschede Fireworks Disaster in the Netherlands", *Health, Risk & Society*, 13 (3): 201-220.
- Mozhaeva, Tatiana ve Simten Coşar (2014), "Constructing the Past Through the Present in News Discourse: The Case of Soma", *Moment Dergi*, 1 (2): 57-86.
- Özkır, Yusuf ve Başak Şişman (2014), "Soma Maden Kazasının İnternet Gazetelerinde Aktarılmasının Haberde İdeoloji Bağlamında Değerlendirilmesi", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Iğdır University Journal of Social Sciences*, Ekim 2014: 65-81.
- Rowland, Madeleine (2012), "Blame or No-blame? Themes in Media Discourse About Recent Emergencies in Canberra" *Social Alternatives*, 31 (2): 28-32.
- Timisi, Nilüfer ve Çiler Dursun (1999), "Depremin Medyada Yarattığı Gerilim: Devletin ve Bilimin Meşruiyeti Sorunu", *Mürekkap*, 13: 204-214.
- Tollefson, James W. (2014), "The Discursive Reproduction of Technoscience and Japanese National Identity in *The Daily Yomiuri* Coverage of the Fukushima Nuclear Disaster", *Discourse & Communication*, 8 (3): 299-317.
- Türten, Eif (2015), "Soma Maden Faciası Karikatürlerinin Değerlendirilmesi: Salih Memecan, Mehmet Çağçağ, Osman Turhan ve Behiç Ak Örnekleri", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3 (2): 137-158.
- Yurdigül, Aslı (2014), "Olumsuz Olayların Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Sunumu: 'Soma Faciası' Üzerine Bir İnceleme Çalışması", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2 (4): 71-99.
- <http://www.dorduncukuvvet.com/tiraj-raporu/5993-secim-bitti-tirajlar-dususe-gecti-.html>
(15.02.2016).